

Llibertat de ~~reunió pacífica~~ i d'~~asseociació~~

Mecanismes i
estàndards
internacionals

Llibertat de reunió pacífica i d'associació. Mecanismes i estàndards internacionals

L'actual context de regressió de drets civils i polítics i de criminalització de la protesta suposa una greu restricció als espais i la capacitat d'acció de la societat civil.

Aquesta guia es presenta com una eina a l'abast d'entitats, activistes, professionals jurídics i de la comunicació per a reforçar les capacitats d'anàlisi, d'incidència i d'exigibilitat del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació.

Autors: Carla Rivera i Karlos Castilla

Traducció (del castellà): Lupe Pozo

Edició: Setembre 2019

Institut de Drets Humans de Catalunya
Av. Meridiana 32, entr. 2a. Esc B
08018 Barcelona
www.idhc.org

Imatge i disseny: nadiansanmartin.com

Maquetació: nataliaborrell.com

Aquesta obra està sota una llicència de Creative Commons Reconeixement-NoComercial 4.0 Internacional. Es pot copiar, distribuir, comunicar públicament, traduir i modificar, sempre que sigui per a fins no comercials i es reconegui la seva autoria.

Índex

Introducció 08

Sistema Universal de Drets Humans (SUDH)

1

—	Tractat base	12
—	Caracterització del dret a la llibertat de reunió pacífica en el SUDH	16
—	Caracterització del dret a la llibertat d'associació en el SUDH	17
—	Límits i restriccions admissibles a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SUDH	18
—	Principals obligacions de l'Estat per a garantir la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SUDH	20
—	Òrgans i mecanismes responsables de vigilar el compliment i respecte del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SUDH	22
—	Requisits i procediments per a denunciar violacions de la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SUDH	23
—	Durada del procediment en els casos de violació del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació davant els òrgans del SUDH, des de la presentació de la petició fins a la seva resolució final	27
—	Principals casos del Comitè de Drets Humans de les Nacions Unides sobre el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació	28
—	Altres mecanismes rellevants per a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el marc de l'Organització de les Nacions Unides	32
—	Nota sobre l'Observació general núm. 37 "Dret de reunió pacífica" que el Comitè de Drets Humans de les Nacions Unides aprovarà i publicarà l'any 2020	34

Sistema Europeu de Drets Humans (SEDH)

2

—	Tractat base	39
—	Caracterització del dret a la llibertat de reunió pacífica en el SEDH	40

Índex

—	Caracterització del dret a la llibertat d'associació en el SEDH	41
—	Límits i restriccions admissibles a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SEDH	42
—	Principals obligacions de l'Estat per garantir la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SEDH	44
—	Òrgans i mecanismes responsables de vigilar el compliment i respecte del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SEDH	46
—	Requisits i procediments per a denunciar violacions de la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SEDH	46
—	Durada del procediment en els casos de violació del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació davant els òrgans del SEDH, des de la presentació de la petició fins a la seva resolució final	48
—	Jurisprudència rellevant del Tribunal i la Comissió Europea de Drets Humans sobre el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació	49
—	Altres mecanismes rellevants per a la protecció de la llibertat de reunió pacífica i d'associació a Europa	56

Sistema Interamericà de Drets Humans (SIDH)

3

58

—	Tractat base	59
—	Caracterització del dret a la llibertat de reunió pacífica en el SIDH	61
—	Caracterització del dret a la llibertat d'associació en el SIDH	62
—	Límits i restriccions admissibles a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SIDH	64
—	Principals obligacions de l'Estat per garantir la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SIDH	65
—	Òrgans responsables de vigilar el compliment i respecte del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SIDH	66
—	Requisits i procediments per denunciar violacions a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SIDH	67
—	Durada del procediment de casos de violació del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació davant els òrgans del SIDH des de la presentació de la petició fins a la seva resolució final	69

Índex

- Jurisprudència rellevant de la Cort Interamericana de Drets Humans sobre el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació 70
- Altres mecanismes rellevants per la protecció de la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SIDH 71

Sistema Africà de Drets Humans i dels Pobles (SADHP)

4

73

- Tractat base 74
- Caracterització del dret a la llibertat de reunió pacífica en el SADHP 75
- Caracterització del dret a la llibertat d'associació en el SADHP 76
- Límits i restriccions admissibles a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SADHP 77
- Principals obligacions de l'Estat per garantir la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SADHP 77
- Òrgans responsables de vigilar el compliment i respecte del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SADHP 79
- Requisits i procediments per denunciar violacions de la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SADHP 79
- Durada del procediment de casos de violació del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació davant els òrgans del SADHP africà des de la presentació de la petició fins a la seva resolució final 83
- Jurisprudència rellevant de la Cort i Comisió Africana de Drets Humans i dels Pobles sobre el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació 84
- Altres mecanismes rellevants per la protecció de la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SADHP 85

Conclusions generals

88

Introducció

Drets humans essencials per a la expressió pública de les opinions, per a la manifestació de reivindicacions i per a l'exigència del compliment d'altres drets

És àmpliament conegut que tots els drets humans estan interrelacionats i són interdependents els uns dels altres. Aquesta interrelació i interdependència és variada i es dona en diferents intensitats d'acord amb els drets concrets que s'observen, però hi ha més d'un conjunt de drets que cada vegada són més difícils d'entendre de manera aïllada.

Un dels exemples més clars d'aquesta interdependència es pot trobar en el cas de la llibertat de reunió pacífica i la llibertat d'associació que, amb la llibertat d'expressió, s'han constituït en el conjunt de drets que permeten posar de manifest reivindicacions individuals i col·lectives per a la protecció, respecte i garantia d'altres drets humans, així com per donar a conèixer i expressar rebuig respecte als casos en els quals els drets humans han estat vulnerats en un context, sigui en situacions concretes o de manera sistemàtica.

D'aquesta manera, s'han convertit en uns drets humans essencials per a l'expressió pública de les opinions i punts de vista de les persones, a títol in-

dividual o de manera associada, per a la manifestació de reclams, reivindicacions, exigències i tot tipus d'interessos rellevants per a les persones que conformen una societat, però també a nivells que transcendeixen les fronteres dels Estats. Són, per tant, drets que permeten que aquestes expressions es transformin o s'introdueixin com a part important dels debats públics i, amb això, que el seu exercici individual i col·lectiu s'hagi convertit en un aspecte indispensable en tota societat democràtica.

Històricament, la *llibertat sindical* i les formes d'expressió, reivindicació i exigència que des d'un sindicat es poden fer, han estat les formes en què més clarament s'han sintetitzat la llibertat de reunió pacífica i d'associació. No obstant, no han estat ni són l'única forma d'associar-se, ni l'àmbit del dret al treball és l'únic que ha requerit que es posin en marxa de manera conjunta aquests drets amb l'objectiu que un dret concret sigui protegit, garantit i respectat per l'Estat.

En esdevenir cada vegada més necessaris, com a eines que permeten la promoció pacífica d'idees no necessàriament favorables als governs o a la majoria de la població d'un espai ge-

ogràfic concret, aquests drets s'han vist cada vegada més amenaçats, generalment des de les estructures estatals, però no exclusivament, als nivells individual i col·lectiu, per tal que les exigències i/o reivindicacions que s'exposen públicament siguin minimitzades o definitivament silenciades.

Atesa la naturalesa i característiques que presenten cadascun dels drets (llibertat de reunió pacífica i llibertat d'associació), s'han trobat diverses formes per evitar que s'exerceixin activament de forma individual i, especialment, de manera col·lectiva. Les més "agosarades" han intentat estendre il·limitadament o incloure-hi aspectes exagerats en l'enteniment del que implica el seu exercici *pacífic*, contraposant-hi amplis raonaments d'ordre, seguretat pública o prevenció de delictes. Més encara, quan aquests drets es relacionen estretament amb la llibertat d'expressió i donen lloc a la creació de fòrums o espais pel debat públic en els quals les persones, institucions o estructures generals de l'Estat o del poder són, no només sotmeses a escrutini, sinó també a exigències visiblement directes, però no a partir de persones a títol individual i de forma desorganitzada, sinó de manera conjunta i organitzada.

Això no vol dir que en una societat que pretengui ser democràtica, la llibertat de reunió pacífica i d'associació hagin de ser considerades com uns drets il·limitats segons la seva importància, però sí que qualsevol restricció que es busqui imposar, haurà de complir amb els estàndards mínims que estableixen tant les normes internacionals de drets humans com molts dels marcs legals nacionals que limiten i restringeixen els supòsits en què aquestes restriccions es poden justificar, resulten necessàries i són proporcionals.

En qualsevol cas, la llibertat de reunió pacífica i d'associació són, sens dubte, drets imprescindibles en la realitat política i social que es viu avui dia en moltes regions del món. De manera que resulta necessari conèixer el seu abast i continguts mínims, així com les limitacions que se'ls poden imposar, a fi que es pugui garantir el seu efectiu exercici individual, però també en conjunt com un bloc de drets essencials per a la reivindicació, exigència, manifestació i expressió de les necessitats, els interessos i drets de les persones o grups que, de forma organitzada o no, integren una societat.

Davant d'aquesta realitat, l'*Institut de Drets Humans de Catalunya* ha mirat d'establir de manera simple i senzilla la forma en què, d'una banda, estan reconegudes la llibertat de reunió pacífica i la llibertat d'associació en l'anomenat sistema universal que deriva de les Nacions Unides, així com en cadascun dels sistemes regionals de drets humans existents (europeu, americà i africà) i, de l'altra, quin és el contingut i desenvolupament que cada sistema ha donat als dos drets, amb la intenció d'identificar les característiques comunes, però també els aspectes en els quals un sistema ha avançat de manera més àmplia que altres.

Drets cada vegada més amenaçats amb l'objectiu de minimitzar i fins i tot fer callar les exigències i reivindicacions que exposen

No es fa l'anàlisi dels sistemes de manera conjunta perquè és evident que, ni la forma en què s'ha reconegut el dret, ni els principals problemes o situacions als quals s'ha enfrontat cada regió del món que disposa d'un sistema estructurat de protecció de drets humans, són els mateixos. Per la qual cosa, contràriament al que sol fer-se en altres exercicis d'anàlisi de la llibertat de reunió pacífica i d'associació, la guia pretén establir de forma clara, quines són les notes característiques de cada sistema, què és el que cada sistema ha aportat als debats generals sobre la llibertat de reunió pacífica i la llibertat d'associació i, finalment, la forma en la qual es poden complementar i s'han d'impulsar mútuament per a mantenir-se en evolució i avançar progressivament per assolir aquests dos drets, de manera independent i conjunta.

És per això que en aquesta *guia* s'analitza, en relació amb cada sistema internacional de protecció de drets humans existent, en primer lloc, quina és la norma bàsica en la qual es reconeix la llibertat de reunió pacífica i d'associació, com també totes aquelles normes que els integren i fan algun reconeixement d'aquest dret, i es destaca quins Estats actualment estan obligats i quins no davant el contingut d'aquestes normes.

En segon lloc, s'estableix quina és la caracterització de la llibertat de reunió pacífica i d'associació, així com dels límits o restriccions que es poden establir a aquests drets, les obligacions a les quals els Estats han de donar compliment en cada sistema. Per fer-ho es parteix del contingut de les normes que reconeixen els drets. També es consideren les interpretacions que els respectius òrgans autoritzats en cada tractat han fet per sí mateixos, com a contribucions pròpies de cada sistema. S'ha mirat de deixar fora, per evitar repeticions, les interpretacions realitzades per altres òrgans aliens al sistema en qüestió que han estat adoptades prèviament, a fi de precisar les aportacions i la caracterització que cada sistema ha fet de la llibertat de reunió pacífica i d'associació.

En tercer lloc, es descriuen els principals òrgans i mecanismes que existeixen en cada sistema per buscar la protecció del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació, així com els requisits per a presentar una denúncia davant d'ells i la durada que han tingut els seus procediments, amb l'objectiu d'aportar tant els requisits que s'han de satisfer per a cercar la protecció internacional de la llibertat de reunió pacífica i d'associació, com la realitat de la durada i els resultats que s'obtenen en recórrer a aquestes instàncies internacionals.

Finalment, s'ofereix un llistat de les principals resolucions, informes i jurisprudència emesa pels principals òrgans de vigilància de cada sistema internacional, en relació amb la llibertat de reunió pacífica i d'associació, des dels primers antecedents fins als més recents al moment en què es conclou aquesta *guia*, al juny de 2019. Però també es fa esment d'altres mecanismes que, més enllà de les denúncies individuals existents en cada sistema o regió, poden ser útils per a la promoció, difusió o donar a conèixer situacions en què la llibertat de reunió pacífica i d'associació estan sent afectades en un país o regió. En tots els casos es respecta el llenguatge utilitzat per òrgans i mecanismes per a mantenir la literalitat dels textos analitzats. No obstant, hem mirat d'utilitzar un llenguatge inclusiu en els continguts que no són cites textuais o traduccions oficials.

Amb aquest contingut, l'objectiu final de la *guia* és el de facilitar l'aproximació, l'estudi i l'anàlisi del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació a qualsevol persona que tingui interès en conèixer el seu abast, a partir dels aspectes tècnics més rellevants de cada sistema. Com ja s'ha indicat, aquest dret és important i essencial en tota societat, no només en aquells camps de participació política o llibertat sindical, sinó en tots els àmbits i per a totes les persones sense fer cap tipus de discriminació.

Sistema Universal de Drets Humans (SUDH)

1

Tractat base

En l'àmbit de l'Organització de les Nacions Unides (ONU), la llibertat de reunió pacífica i d'associació està àmpliament reconeguda en dos instruments amb diferent naturalesa i força jurídica:

Declaració Universal dels Drets Humans (DUDH)

Proclamada per l'Assamblea General de les Nacions Unides el 10 de desembre de 1948

Article 20.

Tota persona té dret a la llibertat de reunió i d'associació pacífiques.

Ningú podrà ser obligat a pertànyer a una associació.

Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics (PIDCP)

Adoptat el 16 de desembre de 1966. En vigor des del 23 de març de 1976

Article 21.

Es reconeix el dret de reunió pacífica. L'exercici d'aquest dret només podrà estar subjecte a les restriccions previstes per la llei que siguin necessàries en una societat democràtica, en interès de la seguretat nacional, la seguretat pública o l'ordre públic, o per protegir la salut o la moral pública o els drets i llibertats dels altres.

Article 22.

1. Tothom té el dret d'associar-se lliurement amb altres, incloent-hi el dret a fundar sindicats i d'afiliar-s'hi per a la protecció dels seus interessos.
2. L'exercici d'aquest dret només podrà estar subjecte a les restriccions previstes per la llei que siguin necessàries en una societat democràtica, en interès de la seguretat nacional, la seguretat pública o l'ordre públic, o per protegir la salut o la moral públiques o els drets i llibertats dels altres. El present article no impedirà la imposició de restriccions legals a l'exercici d'aquest dret quan es tracti de membres de les forces armades i la policia.
3. Cap disposició d'aquest article no autoritza als estats part en el Conveni de l'Organització Internacional del Treball de 1948, relatiu a la llibertat sindical i la protecció del dret de sindicació, a adoptar mesures legislatives que puguin lesionar les garanties que té previstes, ni a aplicar la llei de manera que puguin perjudicar aquestes garanties.

Estats que no han signat el PIDCP a juny de 2019

Antigua i Barbuda	Kiribati	Sant Cristòfol i Neus
Aràbia Saudita	Malàsia	República de Xina
Butan	Micronèsia	Singapur
Brunei	Myanmar	Tonga
Emirats Àrabs Units	Niue	Tuvalu
Illes Cook	Oman	Vaticà
Illes Salomó	Sudan del Sud	

Estats que no han ratificat el PIDCP a juny de 2019

Xina	Cuba	Palau
Comores	Nauru	Santa Llúcia

Estats que posaren reserves als articles 21 i/o 22 del PIDCP¹

Austràlia	Nova Zelanda
Àustria	Qatar
Bèlgica	República de Corea
França	República Democràtica Popular Lao
Malta	Trinitat i Tobago
Mònaco	

A més a més de la declaració i el tractat referits, el dret civil a la llibertat de reunió pacífica i d'associació també està reconegut expressament, en la seva vessant de llibertat sindical, en l'article 8² del *Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals*.

¹ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&clang=_en

² Article 8. Els estats part en el present Pacte es comprometen a garantir:

El dret de tota persona a fundar sindicats i d'afiliar-se al de la seva elecció, amb subjecció únicament als estatuts de l'organització corresponent, per a promoure i protegir els seus interessos econòmics i socials. No es podran imposar altres restriccions a l'exercici d'aquest dret que les que prescriu la llei i que siguin necessàries en una societat democràtica en interès de la seguretat nacional o l'ordre públic, o per a la protecció dels drets i llibertats aliens; ►

D'igual forma s'inclou en la *Convenció Internacional sobre l'Eliminació de totes les Formes de Discriminació Racial* (article 5, d, ix)³; en la *Convenció sobre els Drets dels Infants* (article 15)⁴; en la *Convenció Internacional sobre la Protecció dels Drets de tots els Treballadors Migratoris i de les seves Famílies* (articles 26 i 40)⁵; en la *Convenció sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat* (article 29 b)⁶; i en la *Convenció sobre l'Eliminació de totes les Formes de Discriminació Contra la Dona* (article 7 c)⁷.

El dret dels sindicats a formar federacions o confederacions nacionals i el d'aquestes a fundar organitzacions sindicals internacionals o d'afiliar-s'hi;

El dret dels sindicats a funcionar sense obstacles ni limitacions que les que prescriu la llei i que siguin necessàries en una societat democràtica, en interès de la seguretat nacional o l'ordre públic, o per a la protecció dels drets i llibertats aliens;

El dret de vaga, exercit de conformitat amb les lleis de cada país.

El present article no impedirà sotmetre a restriccions legals l'exercici d'aquests drets pels membres de les forces armades, la policia o de l'administració de l'estat.

Res del que es disposa en aquest article no autoritzarà als estats part del Conveni de l'Organització Internacional del Treball de 1948, relatiu a la llibertat sindical i la protecció del dret de sindicació, d'adoptar mesures legislatives que lesionin les garanties previstes en aquest Conveni o d'aplicar la llei de forma que perjudiqui les garanties establertes en aquest aspecte.

- 3** Article 5. De conformitat amb les obligacions fonamentals establertes en l'article 2 de la present Convenció, els estats part es comprometen a prohibir i eliminar la discriminació racial en totes la seves formes i garantir el dret de tota persona a la igualtat davant la llei, sense distinció de raça, color i origen nacional o ètnic, particularment en el gaudiment dels drets següents:

Altres drets civils, en particular:

El dret a la llibertat de reunió i d'associació pacífiques.

- 4** Article 15. Els estats part reconeixen els drets de l'infant a la llibertat d'associació i a la llibertat de celebrar reunions pacífiques.

En l'exercici d'aquests drets no s'imposaran restriccions diferents que les establertes de conformitat amb la llei i que siguin necessàries en una societat democràtica, en interès de la seguretat nacional o pública, l'ordre públic, la protecció de la salut i la moral públiques, o la protecció dels drets i llibertats dels altres.

- 5** Article 26. Els estats part reconeixen el dret dels treballadors migratoris i els seus familiars a:

Participar en les reunions i activitats dels sindicats o d'altres associacions establertes d'acord amb la llei, amb intenció de protegir els seus interessos econòmics, socials, culturals i de qualsevol altre tipus, amb l'única subjecció a les normes de l'organització pertinent;

Afiliar-se lliurement a qualsevol sindicat o qualsevol de les associacions indicades, amb l'única subjecció a les normes de l'organització pertinent;

Sol·licitar ajuda i assistència a qualsevol sindicat o qualsevol de les associacions citades.

L'exercici d'aquests drets només podrà restar subjecte a les restriccions previstes per la llei que siguin necessàries en una societat democràtica en interès de la seguretat nacional o l'ordre públic, o per protegir els drets i llibertats dels altres.

Article 40. Els treballadors migratoris i els seus familiars tindran el dret a establir associacions i sindicats en l'estat d'ocupació pel foment i la protecció dels seus interessos econòmics, socials, culturals i de qualsevol altra classe.

No podran imposar restriccions a l'exercici del seu dret, excepte les que prescriu la llei i resultin necessàries en una societat democràtica en interès de la seguretat nacional o l'ordre públic, o per a protegir els drets i llibertats dels altres.

- 6** Article 29. Els estats part garantirán a les persones amb discapacitat els drets polítics i la possibilitat de gaudir d'ells amb igualtat de condicions que als altres i es comprometran a:

Promoure activament un entorn en què les persones amb discapacitat puguin participar plena i efectivament en la direcció dels assumptes públics, sense discriminació i en igualtat de condicions amb els altres, i fomentar la seva participació en els assumptes públics i, entre d'altres aspectes:

La seva participació en organitzacions i associacions no governamentals relacionades amb la vida pública i política del país, incloses les activitats i l'administració dels partits polítics;

La constitució d'organitzacions de persones amb discapacitat que representin aquestes persones a nivell internacional, nacional, regional i local, i la seva incorporació a aquestes organitzacions.

- 7** Article 7. Els estats part prendran totes les mesures adequades per eliminar la discriminació contra la dona en la vida política i pública del país i, en particular, garantirán a les dones, en igualtat de condicions amb els homes, el dret a: Participar en organitzacions i en associacions no governamentals que s'ocupin de la vida pública i política del país.

Caracterizació del dret a la llibertat de reunió pacífica en el SUDH

- És un dret de tota persona sense distinció de raça, color i origen nacional o ètnic.
- El seu exercici s'ha de realitzar de forma pacífica i sense armes.
- El dret a la reunió pacífica assisteix a cadascuna de les persones que participen en una reunió.
- És un dret fonamental en una societat democràtica i no s'ha d'interpretar restrictivament, sinó que s'ha de facilitar⁸.
- Comprèn:
 - Manifestacions.
 - Assemblees en l'interior dels locals.
 - Vagues.
 - Marxes.
 - Concentracions.
 - Assentades⁹, també en localitzacions públiques, amb el corresponent dret a triar la localització¹⁰.
- Només podrà estar subjecte a les restriccions previstes per la llei que siguin necessàries en una societat democràtica, en interès de la seguretat nacional, la seguretat pública o l'ordre públic, o per a protegir la salut, la moral pública o els drets i llibertats dels altres.
- Les reunions sindicals estan cobertes per aquest dret.
- És un dret humà fonamental, essencial per a l'expressió pública de les opinions i punts de vista de la persona i indispensable en una societat democràtica¹¹.
- Decisiu per arribar a gaudir plenament d'altres drets humans, ja que dona lloc a l'exercici de diversos drets civils, culturals, econòmics, polítics i socials¹², i assolir els objectius del desenvolupament sostenible¹³.
- Aquest dret comporta la possibilitat d'organitzar i participar en reunions pacífiques, i inclou el dret a organitzar concentracions (com un piquet) en un lloc públic¹⁴.

⁸ Comitè de Drets Humans (CDH). *Assumpte Evgeny Basarevsky i Valery Ribchenko contra Bielorússia*, 14 de juliol de 2016, par. 9.5.

⁹ Informe del Relator Especial sobre els drets a la llibertat de reunió pacífica i d'associació de les Nacions Unides de 2018, par. 24.

¹⁰ CDH. *Assumpte Margarita Korol c. Bielorússia*, 14 de juliol de 2016, par. 7.5.

¹¹ CDH. *Assumpte Evgeny Basarevsky i Valery Rybchenko*, supra nota 11, par. 9.5.

¹² Informe del Relator Especial sobre els drets a la llibertat de reunió pacífica i d'associació de les Nacions Unides de 2018, par. 7.

¹³ *Ibidem*, par. 8 i 22.

¹⁴ CDH. *Assumpte Evgeny Basarevsky i Valery Rybchenko*, supra nota 11, par. 9.5.

Caracterització del dret a la llibertat d'associació en el SUDH

- Els organitzadors d'una reunió, en general, tenen dret a triar un lloc on puguin ser vistos i escoltats pel públic al qual es dirigeixen¹⁵.
- L'exercici del dret de reunió és una forma d'exercir la llibertat d'expressió. La violació d'aquest dret podria generar una afectació a la llibertat d'expressió¹⁶.

Caracterització del dret a la llibertat d'associació en el SUDH

- És un dret reconegut a tota persona, sense cap tipus de discriminació.
- Ningú podrà ser obligat a pertànyer a una associació.
- Comprèn, tant el dret a establir associacions com el d'adherir-s'hi.
- Inclou el dret de:
 - Crear tot tipus d'associacions, conforme amb la llei, amb vista a protegir interessos econòmics, socials, culturals i d'altra naturalesa, amb subjecció només a les normes de l'organització pertinent.
 - Crear organitzacions i associacions no governamentals relacionades amb la vida pública i política del país, incloses les activitats i l'administració dels partits polítics.
 - Constituir organitzacions de persones amb discapacitat, en les quals s'hi incorporin i les representin a nivell internacional, nacional, regional i local.
 - Fundar i afiliar-se a sindicats per a la protecció dels seus interessos.
- Inclou també:
 - Preparació i realització de reunions.
 - Marxes al carrer.
 - Manifestacions.
 - Piquets.
 - Vagues.
 - Producció i difusió de materials de propaganda.
 - Organització de seminaris i altres activitats de propaganda¹⁷.
- La llibertat sindical, com a exercici de la llibertat d'associació, s'ha de desenvolupar amb subjecció només als estatuts de l'organització corresponent, per a promoure i protegir els seus interessos econòmics i socials, i inclou:

¹⁵ *Ídem*.

¹⁶ *Ibidem*, par. 9.2.

¹⁷ CDH. *Assumpte Viktor Korneenko et al. c. Bielorússia*, 31 d'octubre de 2006, par. 7.5.

- El dret dels sindicats a formar federacions o confederacions nacionals i el d'aquestes a fundar organitzacions sindicals internacionals o d'afiliar-s'hi.
 - El dret dels sindicats a funcionar sense obstacles ni altres limitacions que les que prescriui la llei i que siguin necessàries en una societat democràtica, en interès de la seguretat nacional o l'ordre públic, o per a la protecció dels drets i llibertats aliens.
 - El dret de vaga, exercit d'acord amb les lleis de cada país.
- La llibertat d'associació, en matèria sindical, consisteix bàsicament en la facultat de constituir i afiliar-se a organitzacions sindicals i posar en marxa la seva estructura interna, activitats i programa d'acció, sense la intervenció de les autoritats públiques que limitin o dificultin l'exercici del dret, així com també el dret al fòrum sindical¹⁸.
 - Només podrà estar subjecta a les restriccions previstes per la llei que siguin necessàries en una societat democràtica, en interès de la seguretat nacional, la seguretat pública o l'ordre públic, o per a protegir la salut, la moral pública o els drets i llibertats dels altres.
 - El seu contingut ha de tenir especialment en compte el contingut del Conveni de l'Organització Internacional del Treball de 1948, relatiu a la llibertat sindical i a la protecció del dret de sindicació.
 - L'existència i funcionament d'associacions, incloses aquelles que promouen pacíficament idees no necessàriament favorables al govern o la majoria de la població, és una pedra angular de tota societat democràtica¹⁹.
 - El funcionament d'associacions no registrades²⁰ pot ser il·legal.
 - És possible la privació del seu exercici als membres de les forces armades i la policia.

Límits i restriccions admissibles a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SUDH

La llibertat de reunió i d'associació pacífiques són drets que admeten determinades restriccions que, en tot cas, han de:

- Estar expressament "prescrites per la llei".
- Ser necessàries.
- Ser proporcionals per a:
 - La protecció de la seguretat nacional, l'ordre públic, la salut o la moral pública.

¹⁸ CDH. *Assumpte F.A.H. i altres c. Colòmbia*, 28 de març de 2017, par. 8.6.

¹⁹ CDH. *Assumpte Vladimir Katsora, Leonid Sudalenko i Igor Nemkovich c. Bielorússia*, 25 d'octubre de 2010, par. 8.2.

²⁰ CDH. *Assumpte Boris Zvozkov et al. c. Bielorússia*, 17 d'octubre de 2006, par. 7.4.

- Prevenir tota propaganda en favor de la guerra.
- Prevenir tota apologia de l'odi nacional, racial o religiós que constitueixi incitació a la discriminació, hostilitat o violència.
- Prevenir la supressió de qualsevol dels drets i llibertats reconeguts en les normes internacionals de drets humans.

En tots els casos en què l'Estat restringeix les llibertats de reunió pacífica i d'associació, davant el risc del manteniment de l'ordre públic en un àmbit determinat²¹, és necessari justificar les prohibicions i posar les seves disposicions en estricta conformitat amb els articles corresponents.

Quan un Estat imposa restriccions amb l'objectiu de conciliar el dret individual de reunió i l'interès general, hauria de perseguir la finalitat de facilitar aquest dret enlloc de perseguir limitacions innecessàries i desproporcionades. Per consegüent, l'Estat es troba obligat a justificar la limitació del dret protegit per l'article 21 del Conveni²².

Determinades restriccions a les llibertats de reunió pacífica i d'associació a nivell nacional, poden comportar serioses afectacions que han de ser considerades en comportar la innecessarietat i no proporcionalitat. A tal d'exemple, es podrien assenyalar les següents situacions en què s'ha d'adoptar una extrema precaució:

- En la lluita legítima contra el terrorisme i altres consideracions de seguretat, per les quals els Estats haurien de recórrer a les mesures restrictives recollides en el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics²³.
- En contextos nacionals específics, com situacions de conflicte armat, en els quals la restricció a reunir-se i associar-se lliurement pot equivaldre a una denegació dels drets de les persones²⁴.
- En el context electoral, en prohibir-se reunions o tenir lloc actes de repressió i intimidació contra membres d'associacions que promouen la transparència i els principis democràtics²⁵.

No serà mai necessari suspendre la vigència del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació durant un Estat d'excepció²⁶.

Les restriccions han de ser examinades en vista de les conseqüències que impliquen per als seus autors i per a les víctimes corresponents, així com per a la mateixa associació²⁷.

²¹ CDH. *Assumpte Galina Youbko c. Bielorrússia*, 17 de març de 2014, par. 9.5.

²² *Ídem*.

²³ A/61/267, par. 53, en *Ibidem*, par. 21.

²⁴ *Ibidem*, par. 22.

²⁵ *Ibidem*, par. 23.

²⁶ *Ibidem*, par. 19.

²⁷ CDH. *Assumpte Sergey Kalyakin c. Bielorrússia*, 10 d'octubre de 2014, par. 9.3.

En aquest sentit, la prohibició ha de ser una mesura d'últim recurs i les autoritats només podran prohibir una reunió pacífica, quan una mesura menys restrictiva resulti insuficient per aconseguir els objectius legítims de les autoritats.

La mera existència de justificacions raonables i objectives per a la restricció del dret d'associació no és suficient. Els Estats part han de demostrar que la prohibició d'una associació és necessària per a prevenir d'un perill real, no només hipotètic, per a la seguretat nacional o l'ordre democràtic, i que l'aplicació de mesures menys restrictives resultarien insuficients per a la consecució del mateix objectiu²⁸.

Tota restricció ha de ser necessària i proporcional a l'objectiu plantejat, i facilitar la celebració de les reunions de tal manera que el missatge que es pretengui transmetre pugui arribar als seus destinataris, sense coaccionar als organitzadors perquè acatin les propostes de les autoritats, si aquestes soscaven l'essència del seu dret a la llibertat de reunió pacífica.

Es poden imposar restriccions legals a l'exercici de la llibertat d'associació quan es tracti de membres de les forces armades i la policia.

Principals obligacions de l'Estat per a garantir la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SUDH

Com s'ha vist abans, en més d'un tractat internacional es reconeixen les llibertats de reunió pacífica i d'associació, de manera que de cadascun d'ells deriven obligacions que els Estats han de complir. Tanmateix són obligacions que, pel contingut i característiques dels articles 21 i 22 del PIDCP, serveixen de referència i punt de partida per a l'enteniment i interpretació de les altres normes. Així doncs, com a obligacions mínimes a les quals els Estats han de donar compliment en el marc d'aquest sistema, s'identifiquen les següents:

- L'obligació de respectar les llibertats de reunió pacífica i d'associació és vinculant en el seu conjunt per a tots i cadascun dels poders de l'Estat (executiu, legislatiu i judicial) i altres autoritats públiques o de govern, sigui quin sigui el seu nivell (nacional, regional o local), així com per a les entitats semiestatals²⁹.
- No supeditar el dret a la llibertat de reunió pacífica a l'obtenció d'una autorització prèvia. En aquest sentit, aquesta ha d'estar sotmesa a una avaluació de la proporcionalitat que no sigui excessivament burocràtica i presentar-se, preferentment, amb una antelació màxima de 48 hores a la data prevista per a la celebració de la reunió³⁰.
- La falta de notificació prèvia dels organitzadors d'una reunió a les autoritats, no ha de motivar la dissolució automàtica d'aquesta ni la imposició de sancions penals o administratives als seus

²⁸ CDH. *Assumpte Aleksander Belyatsyi et al. c. Bielorrússia*, 24 de juliol de 2007, par. 7.3.

²⁹ *Ibidem*, par. 6.

³⁰ *Ibidem*, par. 28.

organitzadors, consistents en el pagament de multes o la privació de llibertat; en això revesteix la importància de les reunions espontànies.

- La lliure circulació de vehicles no ha d'avançar-se automàticament a la llibertat de reunió pacífica.
- L'Estat part està obligat a justificar la limitació d'un dret protegit per l'article 21 del Pacte³¹.
- Els Estats no només tenen l'obligació *negativa* de protegir les reunions pacífiques contra ingerències indegudes al seu exercici, sinó que també han de prendre mesures positives per a facilitar-les³².
- Els Estats part han de protegir els participants dels actes comesos per persones aïllades o grups de persones, inclosos els agents provocadors i contramanifestants, amb el propòsit de pertorbar o dispersar aquestes reunions. En aquest sentit, han de prendre mesures per assegurar-se que no interfereixen tercers en els drets sindicals³³.
- El dret a la vida i el dret a no ser sotmès a tortures ni a d'altres tractes o penes cruels, inhumanes o degradants han de ser principis rectors de l'actuació policial en les reunions i associacions públiques. Per consegüent, s'han d'emprar els mitjans físics necessaris pel manteniment de la seguretat pública, de manera racional i proporcionada respecte als drets a la vida i la integritat personal.
- L'Estat part té l'obligació de proporcionar a l'autor un recurs efectiu³⁴. Això exigeix que proporcionï a les persones, la plena reparació dels drets enunciats en el Pacte que hagin estat vulnerats³⁵.
- L'Estat part està obligat, entre d'altres coses, a adoptar les mesures adients per a proporcionar una indemnització adequada als autors i per a evitar que es comentin violacions semblants en un futur³⁶.
- Han d'oposar-se al confiament o contenció dels manifestants en un àrea petita de la qual se'ls impedeixi sortir, rodejats per les forces de l'ordre.
- Han d'establir un diàleg genuí entre les autoritats d'ordre públic i els organitzadors de reunions mitjançant la negociació, entre d'altres coses, per assegurar-se que les reunions públiques se celebren sense contratemps.
- Han de procurar que s'imparteixi una capacitació adequada al personal administratiu i les forces de l'ordre, en relació amb el respecte al dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació.

³¹ CDH. *Assumpte Evgeny Basarevsky i Valery Rybchenko*, supra nota 11, par. 9.5.

³² *Ibidem*, par. 33.

³³ Informe del Relator Especial sobre els drets a la llibertat de reunió pacífica i d'associació de les Nacions Unides de 2018, par. 60.

³⁴ CDH. *Assumpte Evgeny Basarevsky i Valery Rybchenko*, supra nota 11, par. 11.

³⁵ *Ídem*.

³⁶ *Ídem*.

- On existeixi un sistema de permís, s'ha de supervisar sistemàticament la tasca dels funcionaris administratius encarregats d'emetre autoritzacions, a fi d'impedir la denegació arbitrària de les sol·licituds.

Aquestes obligacions no són un llistat exhaustiu, sinó simplement algunes que deriven expressament del PIDCP o que han estat especialment reiterades o destacades en les interpretacions que fa el Comitè de Drets Humans sobre aquest Pacte.

Òrgans i mecanismes responsables de vigilar el compliment i respecte del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SUDH

Els Estats parts són els principals obligats a complir amb el contingut del PIDCP i els tractats citats anteriorment, per mitjà dels seus òrgans i autoritats. En cas que incompleixin les obligacions establertes en els articles 21 i 22 del Pacte, d'acord amb el Protocol Facultatiu del PIDCP³⁷, això és, si l'Estat ha acceptat la competència de l'òrgan de vigilància, la situació es pot denunciar davant:

Comitè de Drets Humans (CDH). Es reuneix a Ginebra, Suïssa

Aquest Comitè és l'òrgan d'experts independents que supervisa l'aplicació del PIDCP per part dels seus Estats part, i en rep els seus informes, així com les peticions i comunicacions que denuncien, entre d'altres coses, una violació a la llibertat de reunió i d'associació pacífica. Per la seva naturalesa, és l'òrgan de les Nacions Unides amb les facultats jurídiques més sòlides i extenses respecte els drets que aquí s'analitzen.

No obstant això, en reconèixer la llibertat d'associació i reunió pacífiques en altres tractats especialitzats, com es va establir anteriorment (1.1), també es poden denunciar violacions específiques en ambdós drets, si l'Estat respectiu ha reconegut la competència en cada cas, d'acord amb cada tractat, davant:

- El Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals (llibertat sindical).
- El Comitè per a l'Eliminació de la Discriminació Racial.
- El Comitè dels Drets dels Infants.
- El Comitè de Drets dels Treballadors Migratoris i les seves Famílies.
- El Comitè dels Drets de les Persones amb Discapacitat.
- El Comitè per a l'Eliminació de la Discriminació Contra la Dona.

³⁷ Adoptat i obert a la signatura, ratificació i adhesió per l'Assemblea General en la seva Resolució 2200 A (XXI), de 16 desembre de 1966. Entrada en vigor: 23 de març de 1976, d'acord amb l'article 9.

De manera auxiliar o complementària, encara que amb menor força jurídica en les seves intervencions, les causes per violacions de la llibertat de reunió i d'associació pacífiques es poden també posar en coneixement de:

La Relatoria Especial sobre el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació³⁸

La relatoria és el mecanisme o procediment especial que ofereix assistència tècnica i assessora als Estats, alhora que recull informació, rep denúncies i formula recomanacions en casos o situacions relacionades amb violacions del dret a la llibertat de reunió pacífica i associació, discriminació, amenaces o ús de la violència, repressió, persecució o intimidació contra persones que tracten d'exercir o promoure l'exercici del dret en qüestió.

Requisits i procediments per a denunciar violacions de la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SUDH

Per la seva importància i utilitat, tot seguit es destacaran els procediments disponibles, tan davant el Comitè de Drets Humans com davant la Relatoria Especial sobre la llibertat de reunió pacífica i d'associació de les Nacions Unides, per a fer arribar les denúncies de casos d'afectació de les mateixes. Sense perdre de vista una vegada més que, el primer és el que té més força jurídica a causa de la seva naturalesa, i el segon perquè pot conèixer casos i situacions de més països.

A. Comitè de Drets Humans

Aquest Comitè disposa de dos procediments específics per a rebre denúncies i informació sobre casos i situacions en els què s'allegui una violació de la llibertat de reunió i d'associació pacífiques:

Denúncies de particulars

El Primer Protocol Facultatiu del PIDCP, atorga al Comitè competència per a examinar les denúncies dels particulars en relació amb presumptes violacions del Pacte comeses pels Estats part. Tot individu que allegui una violació de qualsevol dels seus drets enumerats en el Pacte i hagi esgotat tots els recursos interns disponibles, podrà sotmetre a consideració del Comitè una comunicació escrita, si l'Estat ha ratificat el Protocol Facultatiu i compleix els següents requisits:

³⁸ Creada pel Consell de Drets Humans per Resolució 15/21 de 6 d'octubre de 2010.

- Presentar-la per escrit, preferentment en ordinador (o màquina d'escriure). Limitar la comunicació a un màxim de 30 pàgines (sense incloure els annexos). Es pot presentar en qualsevol dels sis idiomes oficials de les Nacions Unides (àrab, xinès, espanyol, francès, anglès o rus).
- La comunicació s'ha de presentar per o en nom de les persones que es consideren víctimes d'una afectació a la llibertat de reunió pacífica i d'associació (articles 20 i 21 PIDCP), per part d'un Estat que hagi ratificat el Protocol Facultatiu del PIDCP.
- Identificar l'Estat responsable i incloure el nom complet de totes les institucions esmentades en la seva comunicació (forces de seguretat, organismes governamentals o altres), i no únicament les formes abreujades. S'insisteix en la importància de verificar que l'Estat hagi ratificat el PIDCP i acceptat la competència del Comitè per a examinar queixes individuals, de conformitat amb l'article 1 del Protocol Facultatiu del Pacte.
- La comunicació no pot ser anònima: la identitat de la víctima i de l'autor de la comunicació i les seves dades de contacte són necessàries perquè l'Estat part pugui respondre les alegacions i el Comitè hi estigui en contacte durant el procés. No obstant la víctima o víctimes i/o l'autor poden sol·licitar, sense perjudici del criteri del Comitè, que es mantingui la confidencialitat de la seva identitat en la decisió final.
- Si l'autor presenta una comunicació en nom d'altres persones, ha de comptar amb el seu consentiment per escrit o ha de justificar que té un interès legítim per a presentar la sol·licitud, i que la persona o persones afectades no es troben en condicions per donar el seu consentiment (no hi ha cap requisit pel que fa al format en què s'ha de presentar la justificació).
- S'han d'esgotar tots els recursos de la jurisdicció interna, o s'ha de demostrar que els recursos en l'àmbit nacional es van perllongar més enllà d'allò raonable, o que són ineficaces o inaccessibles (els simples dubtes de l'autor amb relació a la eficàcia i accessibilitat dels recursos nacionals no són suficients).
- La mateixa qüestió no pot haver estat tractada per una altra instància internacional d'examen o arranament de la mateixa naturalesa (per exemple mecanismes regionals de drets humans com la Comissió Interamericana de Drets Humans, el Tribunal Europeu dels Drets Humans, la Comissió Africana de Drets Humans i dels Pobles o la Cort Africana de Drets Humans i dels Pobles).
- Descriure els fets de la causa, identificant almenys els elements que es detallen per a cada cas en l'apartat següent (Relatoria).

B. Relatoria Especial sobre el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació

Davant la Relatoria es poden desenvolupar els següents procediments:

Crides urgents

En casos individuals relacionats amb la promoció i protecció dels drets a la llibertat de reunió pacífica i d'associació, es transmet al govern interessat la informació rebuda i se li demana observacions i comentaris.

Cartes d'alegació

Per a comunicar informació sobre violacions presumptament ja comeses i/o dels casos relacionats amb tendències generals –que incloquin el marc jurídic i les seves aplicacions respecte els drets a la llibertat de reunió pacífica i d'associació.

La presumpta violació, excepte en casos d'extrema urgència, s'ha de descriure detalladament, motiu pel qual s'ha d'especificar com a mínim una determinada **informació essencial**:

- *Nom de la/les víctima/es allegada/es*: proporcionar els noms i cognoms de la víctima o víctimes, ja siguin individus, grups o organitzacions.
- *Estatus de la víctima*: tipus d'activitat en la que està involucrada.
- *Violació/s allegada/es i/o abús/os comesos contra la víctima en l'exercici dels seus drets a la llibertat de reunió pacífica i d'associació*: proporcionar la descripció del fet, la seva localització geogràfica i temporal, i la situació actual.
- *Autors*: assenyalar el/s responsable/s de l'acte de la violació (o abús, en cas que l'autor sigui un actor no estatal).
- *Acció de les autoritats*: fer constar si s'ha informat de la qüestió a les autoritats i el tipus d'acció realitzada.
- *Autor/a de la queixa*: proporcionar el nom i la informació de contacte, així com el rol professional si es considera rellevant.

En el cas de disposar d'**informació addicional** que complementi els assumptes essencials anteriorment enumerats, pot resultar útil facilitar-la perquè permet agilitzar l'obtenció d'una resposta.

- Informació sobre el gènere, edat, nacionalitat i professió, si la víctima és un individu.
Informació de contacte (mantenint-la confidencial, en cas que la víctima sigui un individu o una organització).
La ciutat i el país on la víctima (persona o organització) realitza el seu treball.
- Descripció cronològica, si la violació inicial ha donat lloc a altres fets. Per exemple, si la preocupació inicial és que un/a activista ha estat arrestat/da quan exercia els seus drets a la llibertat de reunió pacífica i/o d'associació, s'han de proporcionar els detalls. De tota manera, si després va ser detingut/da, una altra informació útil seria incloure: el lloc de la detenció, si es té accés a advocat/da, les condicions de la detenció, l'acusació, etc.
- Presència de testimonis de la violació o abús al·legat, així com la concurrència d'alguna altra víctima si és el cas.
- Informació sobre qualsevol acció realitzada per la víctima o les organitzacions de drets humans.

Pel que fa als projectes o la legislació existent que restringiria indegudament els drets a la llibertat de reunió pacífica i/o d'associació, s'han d'indicar clarament les mesures problemàtiques, proporcionant una còpia del text legislatiu en l'idioma original, així com en anglès, francès o espanyol quan sigui possible. I en cas d'al·legacions de represàlies contra la/les víctima/es com a conseqüència de la seva cooperació amb les Nacions Unides, ha de quedar clarament expressat en la queixa.

Val la pena reiterar que, és important tenir molt present la diferència que hi ha entre el tràmit d'un cas davant el Comitè i la Relatoria, especialment com s'ha indicat abans, per la flexibilitat que té el segon i del primer, però també pels efectes jurídics que poden produir les seves resolucions en un o altre cas; i que, davant el Comitè, només es poden presentar causes si el país on ha ocorregut la violació de la llibertat de reunió pacífica i d'associació ha acceptat la seva competència.

No obstant això, en cas de crides urgents, és de gran importància l'activitat i intervenció que desenvolupa la Relatoria, per una part, perquè s'ocupa de països que no són part del PIDCP i, per l'altra, perquè el Comitè no té un sistema similar d'acció immediata en casos de llibertat de reunió i d'associació pacífiques.

Dins dels àmbits específics que desenvolupa la Relatoria a partir dels seus dos mecanismes hi ha, per exemple, el de **sol·licitar aclariments als governs** per a la protecció de la llibertat de reunió pacífica i d'associació (que ha de ser confidencial fins a la seva presentació en l'informe anual) per part dels mateixos, d'organitzacions no governamentals o de qualsevol altres parts que coneguin situacions i casos pertinents:

- Detenció, discriminació, amenaces o ús de la violència i repressió, fins i tot la persecució i intimidació, contra persones que miren de promoure, d'exercir o que hagin exercit de manera pacífica, el seu dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació.

Durada del procediment en els casos de violació del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació davant els òrgans del SUDH, des de la presentació de la petició fins a la seva resolució final

- Activitats en els partits polítics d'oposició i dels activistes sindicals, ja sigui com a grup o com a particulars.
- Intromissions indegudes a la llibertat de reunió pacífica i d'associació per part de qualsevol autoritat o ens estatal.

Pel que fa als altres Comitès que s'han citat anteriorment i que tenen competència per a conèixer de situacions concretes referents a la llibertat de reunió pacífica i d'associació vinculades amb temes de llibertat sindical, discriminació racial, infantesa, treballadors migratoris o persones amb discapacitat, el procediment i requisits serien pràcticament els mateixos que s'han indicat pel Comitè de Drets Humans, amb una única diferència: que s'hauria de fer referència expressa a l'article que reconeix el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en cada tractat per a fixar, de forma clara, l'àmbit competencial i l'abast de la causa que es planteja.

Durada del procediment en els casos de violació del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació davant els òrgans del SUDH, des de la presentació de la petició fins a la seva resolució final

D'acord amb el que s'ha establert amb anterioritat, el Comitè de Drets Humans és l'òrgan especialitzat que, amb major força jurídica en l'àmbit de les Nacions Unides, pot conèixer casos de violació a la llibertat de reunió i d'associació pacífiques.

En qualsevol cas, com també s'ha esmentat, altres òrgans de les Nacions Unides podrien conèixer casos concrets d'afectacions a aquests drets humans. Davant d'aquesta situació, a continuació es mostren els terminis del Comitè de Drets Humans que, fins al moment en què es conclou aquesta guia, és l'únic que ha conegut aquest tipus de causes. Reiterant que en la Relatoria no es tramiten casos individuals ni precedents que finalitzen en informes o resolucions, en conseqüència, no existeix forma d'establir la durada del procediment dels casos individuals.

Comitè de Drets Humans		
Temps mínim	Temps màxim	Mitjana
1 any	8 anys i 11 mesos	4 anys i 10 mesos

Principals casos del Comitè de Drets Humans de les Nacions Unides sobre el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació

Cas	País	Data del dictamen
Berik Zhagiparov 2441/2014	KAZAJSTAN	25 octubre 2018
Rasul Guliyev 2407/2014	AZERBAIYAN	23 juliol 2018
Pavel Levinov 2239/2013	BIELORÚSSIA	19 juliol 2018
Tatyana Severinets 2230/2012	BIELORÚSSIA	19 juliol 2018
Andrei Sannikov 2212/2012	BIELORÚSSIA	6 abril 2018
Arab Millis 2398/2014	ARGÈLIA	6 abril 2018
Elena Popova 2217/2012	RÚSSIA	6 abril 2018
Adelaida Kim 2175/2012	UZBEKISTAN	4 abril 2018
Leonid Sudalenko i Anatoly Poplavny 2190/2012	BIELORÚSSIA	4 abril 2018
Mohamed Rasheed, Jared Genser i Nicole Santiago 2270/2013	MALDIVES	4 abril 2018
Dmitry Koreshkov 2168/2012	BIELORÚSSIA	9 novembre 2017
Zinaida Shumilina 2142/2012	BIELORÚSSIA	28 juliol 2017
Yan Melnikov 2147/2012	BIELORÚSSIA	14 juliol 2017

Principals casos del Comitè de Drets Humans de les Nacions Unides sobre el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació

F.A.H. i altres 2121/2011	COLÒMBIA	28 març 2017
Leonid Sudalenko i Anatoly Poplavny 2139/2012	BIELORÚSSIA	3 novembre 2016
K. A. 2112/2011	BIELORÚSSIA	3 novembre 2016
Margarita Korol 2089/2011	BIELORÚSSIA	14 juliol 2016
Valentin Evzrezov 2102/2011	BIELORÚSSIA	14 juliol 2016
Evgeny Basarevsky i Valery Rybchenko 2109/2011	BIELORÚSSIA	14 juliol 2016
Androsenko 2092/2011	BIELORÚSSIA	30 març 2016
Sudalenko 2016/2010	BIELORÚSSIA	5 novembre 2015
Poplavny 2019/2010	BIELORÚSSIA	5 novembre 2015
Romanovsky 2011/2010	BIELORÚSSIA	29 octubre 2015
Derzhavtsev 2076/2011	BIELORÚSSIA	29 octubre 2015
Statkevich & Matskevich 2133/2012	BIELORÚSSIA	29 octubre 2015
Bakur 1902/2009	BIELORÚSSIA	15 juliol 2015
Evrezov 1988/2010	BIELORÚSSIA	15 juliol 2015
Pugach 1984/2010	BIELORÚSSIA	15 juliol 2015
Toregozhina 2137/2012	KAZAJISTAN	21 octubre 2014

Principals casos del Comitè de Drets Humans de les Nacions Unides sobre el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació

Kalyakin 2153/2012	BIELORÚSSIA	10 octubre 2014
Raisa Mikhailovskaya i Oleg Volchek 1993/2010	BIELORÚSSIA	24 juliol 2014
Kuznetsov 1976/2010	BIELORÚSSIA	24 juliol 2014
Igor Bazarov 1934/2010	BIELORÚSSIA	24 juliol 2014
Poliakov 2030/2011	BIELORÚSSIA	17 juliol 2014
Kirsanov 1864/2009	BIELORÚSSIA	20 març 2014
Galina Youbko 1903/2009	BIELORÚSSIA	17 març 2014
Sekerko 1851/2008	BIELORÚSSIA	28 octubre 2013
Alekseev 1873/2009	RÚSSIA	25 octubre 2013
Turchenyak 1948/2010	BIELORÚSSIA	24 juliol 2013
Kovalenko 1808/2008	BIELORÚSSIA	17 juliol 2013
Govsha et al. 1790/2008	BIELORÚSSIA	27 juliol 2012
J.B.R. et al. 1822, 1823, 1824, 1825 & 1826/2008	COLÒMBIA	23 juliol 2012
Korneenko 1226/2003	BIELORÚSSIA	20 juliol 2012
Chebotareva 1866/2009	RÚSSIA	26 març 2012
Belyazeka 1772/2008	BIELORÚSSIA	26 març 2012

Principals casos del Comitè de Drets Humans de les Nacions Unides sobre el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació

Korneenko 1634/2007	BIELORÚSSIA	26 març 2012
R.A.D.B. 1800/2008	COLÒMBIA	31 octubre 2011
Kungurov 1478/2006	UZBEKISTÁN	20 juliol 2011
Katsora et al. 1383/2005	BIELORÚSSIA	25 octubre 2010
Lucas 1541/2007	COLÒMBIA	27 octubre 2009
Belyatsky 1296/2004	BIELORÚSSIA	24 juliol 2007
Abbassi 1172/2003	ARGÈLIA	28 març 2007
Korneenko et al. 1274/2004	BIELORÚSSIA	31 octubre 2006
Khadje 1438/2005	PAÏSOS BAIXOS	31 octubre 2006
Zvozkov et al. 1039/2001	BIELORÚSSIA	17 octubre 2006
Rivera Fernández 1396/2005	ESPANYA	28 octubre 2005
Lee 1119/2002	REPÚBLICA DE COREA	20 juliol 2005
Wallmann 1002/2001	ÀUSTRIA	1 abril 2004
Arenz 1138/2002	ALEMÀNIA	24 març 2004
Gauthier 633/1995	CANADÀ	7 abril 1999
Kivenmaa 412/1990	FINLÀNDIA	31 març 1994
J.B. 118/1982	CANADÀ	18 juliol 1986

Altres mecanismes rellevants per a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el marc de l'Organització de les Nacions Unides

A més dels casos o peticions individuals que, en essència, s'han analitzat amb anterioritat, en el marc del Sistema de les Nacions Unides també és possible posar en coneixement del Comitè de Drets Humans la situació de la llibertat de reunió i d'associació pacífiques en un país per mitjà d'altres funcions que té al seu càrrec. De manera que se li podrien donar a conèixer a partir de:

Informes ombra o alternatius

Aquests es presenten davant el Comitè quan el país respectiu presenta l'informe periòdic obligatori, on li dona a conèixer les mesures que ha desenvolupat per donar compliment a les obligacions contingudes en el PIDCP³⁹. En aquests s'ha a contrastar de manera consistent la informació que es presenta oficialment, per donar-li a conèixer la visió de la societat civil respecte al compliment i incompliment que està fent l'Estat de les obligacions que té respecte la llibertat de reunió i d'associació pacífiques.

Visites *in loco*

Quan el Comitè visita un país per invitació d'aquest o per autorització, en motiu de la informació rebuda, la qual indica que en aquell Estat s'estan violant seriosament els drets de llibertat de reunió i d'associació pacífiques reconeguts en el PIDCP, s'han de buscar reunions i fer arribar la informació al Comitè per tal que en l'informe respectiu es recullin les situacions que interessa destacar, quant a afectacions o riscos existents per a la llibertat de reunió i d'associació pacífiques en un país o regió.

Una situació molt similar es pot fer amb la Relatoria, tot i que davant seu els Estats no presenten un informe, sinó que és la pròpia Relatoria la que anualment presenta el seu informe davant el Consell de Drets Humans de les Nacions Unides i, en ell, pot recollir la informació que se li faci arribar respecte situacions específiques o generals, més enllà de casos concrets d'afectacions a la llibertat de reunió i d'associació pacífiques. L'altre mecanisme és el mateix que en el cas del Comitè, a partir de les visites *in situ* que dugui a terme la Relatoria al país respectiu.

³⁹ Tots els estats part han de presentar al Comitè informes periòdics sobre la manera en què s'exerceixen els drets (generalment cada quatre anys). El Comitè examina cada informe i expressa la seves preocupacions i recomanacions a l'estat part en forma "d'observacions finals".

Per una altra banda, l'ONU disposa d'una única agència "tripartida" que reuneix a governs, empresaris i treballadors de cent vuitanta-set Estats membres per a establir les normes del treball, formular polítiques i elaborar programes que promouen el treball decent de tothom, d'homes i dones. Es tracta de l'**Organització Internacional del Treball (OIT)** que, en establir la llibertat sindical i la negociació col·lectiva com un dels seus principis fundacionals, estimà necessari crear el **Comitè de Llibertat Sindical (CLS)** per a controlar el seu compliment en aquells països on no s'haguessin ratificat els convenis pertinents.

Es tracta d'un òrgan que emana del Consell d'Administració, creat el 1951, amb l'objectiu d'examinar les queixes d'organitzacions d'empresaris i treballadors sobre les violacions de llibertat sindical contra els Estats membres, hagin o no ratificat els Convenis pertinents. Si el Comitè accepta el cas, contacta amb el govern interessat per a establir els fets. I si decideix que s'ha produït una violació de les normes o dels principis de llibertat sindical, emet un informe a través del Consell d'Administració i formula recomanacions sobre com es podria solucionar la situació. Posteriorment, se sol·licita als governs que informin sobre l'aplicació de les recomanacions encomanades, ja que la seva funció no consisteix en acusar-los o condemnar-los, sinó en garantir i promoure el dret d'organització dels treballadors i empresaris. És a dir, les seves funcions es limiten a examinar les queixes que se li sotmeten, però no formula conclusions de caràcter general sobre la situació sindical en els països en qüestió.

Les queixes presentades davant l'OIT, ja siguin directament o per mitjà de les Nacions Unides, han d'emanar d'organitzacions de treballadors, d'empresaris o de governs, amb independència de si el país del qual es tracta ha ratificat o no els Convenis sobre llibertat sindical. En aquest sentit, gaudeix de plena llibertat per a decidir si, des del punt de vista de la Constitució de l'OIT, una organització pot ser considerada professional.

Pel que fa a la *forma* de les queixes:

- Han de presentar-se per escrit, correctament signades pel representant d'un organisme facultat per a presentar-les i, en la mesura del que sigui possible, han d'anar acompanyades de proves en suport de les al·legacions relatives als casos de violació dels drets sindicals.
- No constituïran un recurs formal pel coneixement del Comitè, les simples còpies de comunicacions dirigides per organitzacions a tercers.
- Han de provenir d'assemblees o reunions que constitueixin organitzacions amb existència permanent i facilitar el manteniment de correspondència amb el Comitè.

De manera breu, aquests són els mecanismes i òrgans que en el marc de les Nacions Unides podrien conèixer causes en que, d'una o altra forma, s'afecten o es posen en risc la llibertat de reunió pacífica i d'associació.

Nota sobre l'Observació general núm. 37 "Dret de reunió pacífica" que el Comitè de Drets Humans de les Nacions Unides aprovarà i publicarà l'any 2020

En el moment en què es publica aquesta guia encara no ha estat finalitzada l'Observació general núm. 37 que serà, sens dubte, un document de gran importància per a definir l'abast, els límits, la caracterització i altres aspectes que defineixen el *dret de reunió pacífica* contingut en l'article 21 del PIDCP.

Dels treballs desenvolupats fins al setembre de 2019 pel Comitè de Drets Humans, únicament existeix un esborrany que reuneix molts dels estàndards i caracteritzacions que es recullen en aquesta guia, en sintetitzar l'experiència de totes les regions del món respecte el tema. Malgrat tot, el seu contingut continua en debat i precisió terminològica. No obstant això, algunes de les línies fonamentals en què es recolzarà i s'aprofundirà en l'esmentada Observació són, de manera sintètica i general, són les següents:

A. Caracterització del dret a reunió pacífica

- El dret de reunió pacífica és important per si mateix, ja que protegeix la capacitat de les persones d'exercir la seva autonomia alhora que experimenten la solidaritat amb els altres.
- L'absència d'aquest dret és un senyal de repressió i falta de democràcia.
- Les reunions pacífiques poden adoptar moltes formes, incloses les manifestacions, les reunions pròpiament dites, les marxes, les vagues, els mítings, les assegudes, els esdeveniments populars, els *flashmobs*, etc.
- S'han de permetre, en la mesura del possible, les reunions il·lícites, sempre que siguin pacífiques.
- Les reunions amb un missatge polític s'haurien de facilitar d'una manera o d'una altra i, per tant, haurien de gaudir de major protecció.
- Si una reunió concreta deixa de ser pacífica, els participants conserven tota la resta dels seus altres drets en virtut del Pacte, com el dret a la vida.
- Les noves tecnologies ofereixen oportunitats i riscos per a la protecció de les reunions pacífiques, per la qual cosa cal tenir en compte aquest tipus de consideracions en l'avaluació del marc jurídic necessari per donar ple efecte a l'article 21 en l'actualitat.

- El dret pot ser exercit, per exemple, per ciutadans estrangers, com els treballadors migratoris, els sol·licitants d'asil i els refugiats, i les persones que hagin creuat una frontera per participar en una reunió.
- Per tal que es pugui qualificar com a "reunió", ha d'haver-hi més d'una persona al mateix temps, en un lloc accessible al públic, amb la finalitat d'expressar-se col·lectivament. Les protestes d'una sola persona no estan emparades per l'article 21. També comprèn les activitats que es duguin a terme fora de l'àmbit de la reunió, però que són fonamentals perquè l'exercici tingui sentit.
- Les reunions espontànies, en resposta directa a esdeveniments que no permetin disposar de temps suficient per a la notificació, coordinades o no, també estan protegides per l'article 21.
- El simple trastorn dels horaris no constitueix violència.
- La infracció de la llei de forma pacífica durant una reunió, com pot passar, per exemple, en les campanyes de desobediència civil o acció directa, està emparada per l'article 21.
- La violència de les autoritats contra els participants en una reunió pacífica no fa que la reunió sigui violenta.
- Normalment, s'hauria de permetre que les reunions finalitzin per si mateixes. No hi ha regles fixes sobre les restriccions de la seva durada.

B. Obligacions dels estats, formes d'actuació i restriccions admissibles

- L'obligació principal dels estats pel que fa a les reunions pacífiques és deixar que se celebri, en la mesura que sigui possible.
- L'estat té l'obligació d'adoptar totes les mesures possibles per protegir els participants i permetre que la reunió se celebri de manera ininterrompuda.
- Els estats part s'haurien d'abstenir de bloquejar indegudament la connexió a internet en relació amb les manifestacions.
- Les reunions pacífiques no constitueixen un dret absolut i, en alguns casos, es poden restringir.
 - Els tres requisits generals principals per les limitacions dels drets del Pacte són la legalitat, la necessitat i la proporcionalitat.

- Quan es puguin imposar limitacions a una reunió, les autoritats competents haurien de considerar una sèrie d'opcions, en lloc de limitar-se a triar entre la no intervenció i la prohibició.
 - Es pot presumir que les restriccions generals de les reunions públiques són desproporcionades.
 - Correspon a les autoritats justificar les restriccions com a excepcions legítimes a la norma.
 - Les limitacions no s'han d'utilitzar, explícitament o implícita, per sufocar l'oposició política a un govern.
 - Les restriccions no han d'estar adreçades específicament a determinades categories de possibles participants.
 - "Ordre públic" i "lleï i ordre" no són sinònims, i el delictes de "desordres públics" no s'ha d'utilitzar per prohibir les reunions legítimes.
 - Les reunions pacífiques poques vegades arribaran al llindar de la "seguretat nacional" per justificar les limitacions.
 - Poques vegades s'haurien d'imposar limitacions a les reunions pacífiques per a "la protecció de la moral".
 - En general, s'hauria d'evitar la identificació de zones prohibides per als manifestants, com els perímetres dels tribunals, el parlament o els hospitals, ja que es tracta d'espais públics.
 - Els estats part no haurien de limitar el nombre de participants a les reunions.
- Els procediments d'apel·lació contra la prohibició d'una reunió no haurien de comprometre l'exercici del dret.
 - S'haurien d'excloure algunes reunions dels requisits de notificació.
 - En general, no s'haurien d'imposar règims d'autorització en virtut dels quals s'hagi de sol·licitar permís a les autoritats per reunir-se.
 - No es pot prohibir als periodistes i observadors que gravin les reunions o informin sobre elles, incloses les accions dels agents de l'ordre.

C. Altres aspectes rellevants per a l'exercici del dret a reunió pacífica

Altres aspectes que ara no es poden sintetitzar, però que tindran un desenvolupament important en el contingut de l'Observació seran:

- Els deures i facultats de les forces de l'ordre que descriguin límits i característiques desitjables de les seves actuacions abans, durant i després d'una reunió pacífica.

- L'exercici del dret davant situacions d'estat d'emergència, inclosos els conflictes armats.
- La relació del dret a la reunió pacífica amb altres drets humans continguts en el PIDCP.

Si bé algunes de les línies bàsiques abans descrites podrien canviar durant els debats i l'aprovació de l'Observació, també és cert que moltes d'elles en realitat només són una actualització, sistematització i, en alguns casos, ampliació dels estàndards ja existents en el sistema universal i els sistemes regionals. Més aviat, l'Observació és una crida d'atenció necessària per evitar més regressions en l'exercici i garantia d'aquest dret.

**Sistema
Europeu de
Drets
Humans
(SEDH)**

2

Tractat base

En el marc del Sistema Europeu de Drets Humans, la llibertat de reunió pacífica i la llibertat d'associació estan àmpliament reconegudes en la norma jurídica que crea i organitza tot el sistema de protecció de drets humans, més concretament en:

Conveni Europeu per a la Protecció dels Dret Humans i les Llibertats Fonamentals (CEDH)

Adoptat a Roma, Itàlia, el 4 de novembre de 1950. En vigor des del 3 de setembre de 1953

Article 11.

1. Tota persona té dret a la llibertat de reunió pacífica i a la llibertat d'associació, inclòs el dret a fundar sindicats amb d'altres i d'afiliar-se en defensa dels seus interessos.
2. L'exercici d'aquests drets no podrà ser objecte d'altres restriccions que aquelles que, previstes per la llei, constitueixin mesures necessàries, en una societat democràtica, per a la seguretat nacional, la seguretat pública, en de l'ordre i la prevenció del delictes, la protecció de la salut o la moral, o la protecció dels drets i llibertats d'altri.

Aquest article no prohibeix que s'imposin restriccions legítimes a l'exercici d'aquests drets als membres de les forces armades, la policia o l'administració de l'estat

Els 47 Estats membres del Consell d'Europa són part del Conveni

A més, més enllà de l'àmbit del Consell de Europa⁴⁰, resulta útil apuntar que en el marc de la Unió Europea⁴¹ i, per tant, fora d'allò que es coneix habitualment com Sistema Europeu de Drets Humans, existeix la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea i que el seu article 12 reconeix el dret a la *llibertat de reunió i d'associació*⁴². Aquesta norma no serà analitzada en aquesta guia, però és important que es tingui present la seva existència en una anàlisi més àmplia de les diferents regulacions i reconeixements del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació que existeixen a Europa.

⁴⁰ En la que participen quaranta-set estats europeus.

⁴¹ Integrada per vint-i-vuit estats europeus (sense comptar la propera sortida del Regne Unit)

⁴² Article 12.

Tota persona té dret a la llibertat de reunió pacífica i a la llibertat d'associació en tots els nivells, especialment en l'àmbit polític, sindical i cívic, cosa que implica el dret de tota persona a fundar amb altres sindicats i d'afiliar-se als mateixos per a la defensa dels seus interessos.

Els partits polítics a nivell de la UE, contribueixen a expressar la voluntat política dels ciutadans de la Unió.

Caracterització del dret a la llibertat de reunió pacífica en el SEDH

- És un dret de tota persona, sense discriminació de cap tipus.
- Es tracta d'un dret que s'ha d'exercir de manera pacífica, i ser la intenció l'element determinant per a la seva protecció i no la concurrència accidental de violència o desordre⁴³.
- L'exercici d'aquest dret no podrà ser objecte d'altres restriccions més enllà de les previstes per la llei, sempre que constitueixin mesures necessàries en el marc d'una societat democràtica, quant a la seguretat nacional, la seguretat pública, la defensa de l'ordre i la prevenció del delictes, la protecció de la salut o la moral, o la protecció dels drets i llibertats alienes.
- Com a dret fonamental d'una societat democràtica, no s'ha d'interpretar de forma restrictiva⁴⁴.
- La reunió no pot tenir intencions violentes, incitar a comportaments semblants, ni rebutjar els fonaments d'una societat democràtica⁴⁵.
- El dret a la llibertat de reunió comprèn tant les reunions privades com les reunions en llocs públics, ja siguin estàtiques o en forma de marxa⁴⁶.
- Pot ser exercit per participants individuals i persones que organitzen la reunió⁴⁷.
- Està estretament relacionat amb el dret a la llibertat d'expressió, ja que la protecció de les opinions personals, així com la provisió d'un fòrum pel debat públic, són alguns dels seus objectius⁴⁸.
- Comprèn manifestacions que poden ofendre o molestar a persones amb idees oposades, per més colpidores i inacceptables que per a les autoritats⁴⁹ siguin les opinions o les paraules que s'utilitzin.
- Els procediments d'autorització no poden convertir-se en un fi per sí mateix, que envaeixi l'essència del dret⁵⁰.

⁴³ Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH). *Divisió d'investigació. Article 11. La realització de reunions públiques en la jurisprudència del Tribunal*, 28 de maig de 2013, pàg. 6; *Assumpte Forcadell i Lluís i altres c. Espanya*, 7 de maig de 2019, par. 25.

⁴⁴ TEDH. *Assumpte Navalnyy c. Rússia*, 15 de novembre de 2018, par. 98; *Assumpte Djavit An c. Turquia*, 9 de juliol de 2003, par. 56; *Assumpte Kudrevičius i altres c. Lituània*, 15 d'octubre de 2015, par. 91; *Assumpte Taranenko c. Rússia*, 15 de maig de 2014, par. 65; *Assumpte Forcadell i Lluís i altres, supra nota 48*, par. 25.

⁴⁵ TEDH. *Assumpte Navalnyy, supra nota 49*, par. 98.

⁴⁶ *Ídem*; *Assumpte Djavit An, supra nota 49*, par. 56; *Assumpte Cristians contra Racisme i Feixisme c. Regne Unit*, 16 de juliol de 1980, par. 4.

⁴⁷ TEDH. *Assumpte Navalnyy supra nota 49*, par. 98; *Assumpte Cristians contra Racisme i Feixisme, supra nota 51*, par. 4.

⁴⁸ TEDH. *Assumpte Navalnyy, supra nota 49*, par. 101.

⁴⁹ TEDH. *Assumpte Kudrevičius i altres, supra nota 49*, par. 145.

⁵⁰ TEDH. *Assumpte Navalnyy, supra nota 49*, par. 100.

- El risc de respostes violentes oposades a la reunió pacífica o la possibilitat que extremistes aliens a l'associació organitzadora, participin en la reunió amb intencions violentes, no legitima la ingerència en el dret⁵¹.
- Comprèn el dret a un recurs efectiu que exigeixi responsabilitat per les violacions i els abusos que s'hi cometin, així com la vigilància durant la seva celebració.

Caracterització del dret a la llibertat d'associació en el SEDH

- És un dret reconegut a tota persona, sense discriminació de cap tipus.
- Inclou el dret a fundar sindicats, juntament amb altres persones, i d'afiliar-se als mateixos per a la defensa dels seus interessos.
- L'exercici d'aquests drets no podrà ser objecte d'altres restriccions més enllà de les previstes per la llei, sempre que constitueixin mesures necessàries en el marc d'una societat democràtica, quant a la seguretat nacional, la seguretat pública, la defensa de l'ordre i la prevenció del delictes, la protecció de la salut o la moral, o la protecció dels drets i llibertats aliens.
- Comprèn tant el dret a establir associacions com el d'adherir-s'hi, sense por a les repercussions⁵².
- Poden tenir finalitats de qualsevol tipus, sempre que siguin lícites.
- Un dels seus propòsits és la protecció a la llibertat de pensament i expressió⁵³.
- Suposa que cada persona determini, sense ser coaccionada, si desitja o no formar part de l'associació⁵⁴.
- La seva correcta notificació, com també els procediments d'autorització, en general no han d'envair l'essència del dret, motiu pel qual l'aplicació d'aquestes regles no es pot convertir en un fi en sí mateix⁵⁵.
- Comprèn el dret a constituir un sindicat o d'afiliar-s'hi, com aspecte especial, i desenvolupar lliurement la seva estructura interna, activitats i programes d'acció, així com qüestions més substantives, sense la intervenció innecessària de les autoritats públiques⁵⁶.

⁵¹ Assumpte *Cristians contra Racisme i Feixisme*, supra nota 51, par. 4.

⁵² TEDH. Assumpte *Young, James i Webster c. Regne Unit*, 13 d'agost de 1981, par. 51.

⁵³ *Ibidem*, par. 57; Assumpte *Sigurður A. Sigurjónsson c. Islàndia*, 30 de juny de 1993, par. 37; Assumpte *Chassagnou i altres c. França*, 29 d'abril de 1999, par. 103; Assumpte *Refah Partisi (Partit del Benestar) i altres c. Turquia*, 13 de febrer 2003, par. 88; i Assumpte *Vörður Ólafsson c. Islàndia*, 27 de juliol de 2010, par. 46.

⁵⁴ TEDH. Assumpte *Young, James i Webster*, supra nota 57, par. 55, 56 i 57.

⁵⁵ TEDH. Assumpte *Navalnyy*, supra nota 49, par. 100.

⁵⁶ TEDH. Assumpte *Societat Associada d'Enginyers de Locomotora i Firemen (ASLEF) c. Regne Unit*, 27 de maig de 2007, par. 37 i 38; Assumpte *Wilson, Unió Nacional de Periodistes i altres c. Regne Unit*, 2 d'octubre de 2002, par. 42.

- Protegeix tant la llibertat d'un treballador per afiliar-s'hi o no, sense ser sancionat o desincentivat⁵⁷, com la lliure elecció per part dels sindicats dels seus propis membres, sense que els primers quedin obligats a admetre tota persona que vulgui participar. En aquest sentit, són lliures en relació als seus criteris d'admissibilitat i exclusió⁵⁸.
- Comprèn el dret a un recurs efectiu que exigeixi responsabilitat per les violacions i els abusos comuns, així com la vigilància durant la seva celebració.

Límits i restriccions admissibles a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SEDH

El dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació admet determinades restriccions per a garantir:

- La seguretat nacional i pública, la defensa de l'ordre i la prevenció del delictes.
- La protecció de la salut o moral pública.
- La protecció dels drets i llibertats aliens.

Per consegüent, aquestes restriccions sempre han d'estar:

- Prescrites per llei.
- Orientades a un objectiu legítim.
- Necessàries en una societat democràtica (rellevants i suficients, no "útils i/o desitjables"⁵⁹).

En principi, una reunió pacífica no ha d'estar subjecta a l'amenaça d'una sanció penal, especialment a la privació de llibertat. És per això que les sancions de naturalesa criminal requereixen justificacions particulars⁶⁰.

Les restriccions consisteixen en mesures que poden ser adoptades abans (impediment de viatjar o de desplaçar-se cap a l'esdeveniment), durant (dispersió i detenció) o posteriorment (mesures punitives) a la mateixa reunió⁶¹.

⁵⁷ TEDH. *Assumpte Young, James i Webster*, supra nota 57, par. 55 i 56.

⁵⁸ TEDH. *Assumpte Societat Associada d'Enginyers de Locomotora i Firemen (ASLEF)*, supra nota 61, par. 39.

⁵⁹ TEDH. *Assumpte Young, James i Webster*, supra nota 57, par. 63.

⁶⁰ *Ibidem*, par. 146.

⁶¹ TEDH. *Assumpte Ezelin c. França*, par. 39; *Assumpte Primov i altres c. Rússia*, 12 de juny de 2014, par. 93; *Assumpte Kasparov i altres c. Rússia*, 3 d'octubre de 2013, par. 84.

Una ingerència en el dret a la llibertat de reunió no ha de constituir una prohibició total, legal o *de facto*, sinó que pot consistir en d'altres mesures adoptades per les autoritats⁶².

En aquest sentit, es tracta d'un dret que pot estar subjecte a la exigència d'una autorització prèvia, sempre que el seu propòsit sigui permetre que les autoritats prenguin mesures raonables i adequades per a la protecció de l'ordre públic i la seguretat nacional, així com per complir les regulacions vigents i els interessos legals. En qualsevol cas, les regulacions d'aquesta naturalesa no han de representar un obstacle a la llibertat de reunió pacífica i d'associació⁶³.

De la mateixa manera, atès que els Estats tenen el dret de requerir autorització, també han de poder imposar sancions als que participen en manifestacions que no compleixen amb aquest requisit⁶⁴. Ara bé, la llibertat de participar en una reunió pacífica és de tal importància que una persona no pot ser sancionada per participar en una manifestació que no ha estat aprovada, si no s'hi ha comès cap acte reprobable.

Si bé les regles que regeixen les assemblees públiques, com el sistema de notificació prèvia en relació al temps, localització, trànsit i altres factors, són essencials perquè les autoritats minimitzin les despeses econòmiques i els inconvenients per als afectats per la reunió en qüestió⁶⁵, el seu compliment no pot convertir-se en un fi en sí mateix. Particularment, quan els manifestants no cometen actes de violència, és important que les autoritats públiques mostrin cert grau de tolerància⁶⁶ cap les reunions pacífiques i justifiquin, en tot cas, qualsevol denegació d'autorització, els riscos de l'acció i el mètode policial implementat⁶⁷.

No obstant això, encara que la dispersió d'una manifestació espontània en resposta a un esdeveniment polític pot constituir una restricció desproporcionada de la llibertat de reunió pacífica⁶⁸, la seva falta de notificació prèvia sí que pot constituir una base legítima per a la dispersió de la multitud en aquells casos en què la necessitat d'una resposta immediata no es pugui justificar⁶⁹.

Es poden establir restriccions legítimes a l'exercici d'aquests drets per part dels membres de les forces armades, de la policia o de l'administració de l'Estat.

⁶² TEDH. *Assumpte Navalnyy*, *supra* nota 49, par. 103.

⁶³ TEDH. *Assumpte Kudrevičius i altres*, *supra* nota 49, par. 147 i 148.

⁶⁴ TEDH. Divisió d'Investigació, *supra* nota 48, p. 13.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 14.

⁶⁶ El grau de tolerància apropiat no pot ser definit *en abstracte*: la Cort ha d'analitzar les circumstàncies particulars del cas i, en particular, la "interrupció de la vida quotidiana", en *Ibidem*, par. 155.

⁶⁷ *Ibidem*, par. 151.

⁶⁸ TEDH. *Assumpte Bukta i altres c. Hongria*, 17 octubre 2007, par. 35 i 36.

⁶⁹ TEDH. *Assumpte Kudrevičius i altres*, *supra* nota 49, par. 152.

Principals obligacions de l'Estat per garantir la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SEDH

A partir del contingut de l'article 11 del CEDH es poden derivar obligacions específiques pels Estats europeus però el TEDH, i en el seu moment la Comissió de Drets Humans, han especificat i emfatitzat algunes d'elles, a partir de l'anàlisi de casos concrets que han hagut de resoldre. En aquest sentit, es poden identificar les següents obligacions mínimes que han de complir en el marc d'aquest sistema:

- Els Estats s'han d'abstenir d'aplicar determinades restriccions indirectes i il·lògiques⁷⁰.
- Els Estats estan obligats a justificar qualsevol interferència relacionada amb l'article 11.2⁷¹.
- Els Estats han de definir el concepte "seguretat nacional", com objectiu legítim per a la interferència, de manera estricta i estreta, a fi d'evitar la inclusió d'àrees que puguin quedar fora del seu abast real.
- Els Estats han de provar l'existència d'un perill real pels interessos protegits, com és el cas de la seguretat nacional, i també han de tenir en compte l'interès del públic en l'exercici del dret en qüestió. Per aquest motiu, si resultessin prohibides davant de cada cas en què fos probable la tensió entre grups oposats, la societat estaria privada d'escoltar diferents punts de vista sensibles per a la majoria, en perjudici dels principis de la Convenció⁷².

Els tipus bàsics d'interferències que s'han considerat són quatre:

- Denegació de l'autorització o permís de reunió.
- Dispersió.
- Evacuació del lloc de reunió.
- Prohibicions i penalitzacions posteriors a la reunió⁷³.

No obstant això, a més d'aquestes obligacions negatives, els Estats han de respondre a determinades exigències positives:

- Han de salvaguardar el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació i impedir ingerències indegudes per part d'actors privats o no estatals⁷⁴.

⁷⁰ *Ibidem*, par. 158.

⁷¹ TEDH. Divisió d'investigació, *supra* nota 48, p. 6.

⁷² TEDH. Divisió d'investigació, *supra* nota 48, p. 12.

⁷³ *Ibidem*, p. 10.

⁷⁴ TEDH. *Assumpte Djavit An*, *supra* nota 49, par. 57.

- La seva obligació es refereix a l'aplicació de determinades mesures respecte a les quals tenen una àmplia discrecionalitat⁷⁵, i no sobre el deure de garantir de forma absoluta la consecució de resultats específics⁷⁶.

En referència a la llibertat de reunió pacífica:

- En les manifestacions legals tenen el deure de prendre mesures adequades per assegurar el seu desenvolupament pacífic i la seguretat de tots els ciutadans⁷⁷, ja que el dret a la contra-manifestació no pot comportar la seva pròpia inhibició a la manifestació⁷⁸.
- És important que es prenguin *a priori*⁷⁹ mesures ràpides i preventives de seguretat, com per exemple garantir la presència de serveis de primers auxilis en el lloc de les manifestacions, a fi de garantir el bon desenvolupament de qualsevol esdeveniment, trobada o reunió, ja sigui cultural, política o de qualsevol altra naturalesa⁸⁰.
- Les autoritats han de tenir en compte l'efecte d'una prohibició en marxes que no constitueixen cap perill pel desordre públic⁸¹.

En referència a la llibertat d'associació:

- Han de garantir el tracte just i apropiat de les minories i evitar abusos des de qualsevol posició dominant, tot i que, a vegades, els interessos individuals poden restar subordinats als del grup⁸².
- Han de garantir el dret individual d'afiliar-se a un sindicat, i protegir els individus de qualsevol abús que es pugui exercir a causa de la seva posició dominant⁸³.

Aquestes obligacions no són un llistat exhaustiu, sinó algunes de les que simplement deriven expressament del CEDH o que han estat especialment reiterades o destacades en les interpretacions que fa el TEDH del Conveni.

⁷⁵ TEDH. *Assumpte Unió Nacional de la Policia Belga c. Bèlgica*, 27 d'octubre de 1975, par. 39.

⁷⁶ TEDH. *Assumpte Kudrevičius i altres, supra nota 49*, par. 159; *Assumpte Protopapa c. Turquia*, 6 de juliol de 2009, par. 108; *Assumpte Plattform "Ärzte für das Leben" c. Àustria*, 21 de juny 1988, par. 34; *Assumpte Societat Associada d'Enginyers de Locomotora i Firemen (ASLEF), supra nota 61*, par. 46.

⁷⁷ TEDH. *Assumpte Kudrevičius i altres, supra nota 49*, par. 158; *Assumpte Djavit An, supra nota 49*, par. 57; *Assumpte Oya Ataman*, 5 de març de 2007, par. 36; *Assumpte Gün i altres*, 18 de setembre de 2013, par. 72.

⁷⁸ TEDH. Divisió d'investigació, *supra nota 48*, p. 8.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 17.

⁸⁰ TEDH. *Assumpte Kudrevičius i altres, supra nota 49*, par. 160; *Assumpte Oya Ataman, supra nota 94*, par. 39.

⁸¹ TEDH. *Assumpte Cristians contra Racisme i Feixisme, supra nota 51*, par. 5, pàg. 150.

⁸² TEDH. *Assumpte Societat Associada d'Enginyers de Locomotora i Firemen (ASLEF), supra nota 61*, par. 39; *Assumpte Young, James i Webster, supra nota 57*, par. 63.

⁸³ "Aquest abús pot ocórrer, per exemple, quan l'exclusió o l'expulsió d'un sindicat no s'efectua d'acord amb les regles d'associació o quan les regles són completament il·lògiques o arbitràries o quan les conseqüències de l'exclusió o expulsió comporten dificultats excepcionals" en *Ídem*.

Òrgans i mecanismes responsables de vigilar el compliment i respecte del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SEDH

El Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH). Amb seu a Estrasburg, França

És àmpliament conegut que, des del 31 d'octubre de 1999, en el Sistema Europeu de Drets Humans ja no existeix la Comissió Europea de Drets Humans. Malgrat això, aquest sistema de protecció encara va intervenir en alguns dels primers casos vinculats amb violacions a la llibertat de reunió pacífica i d'associació que li arribaren, i va ser especialment destacable el tràmit que va donar en aquest sentit a la causa *Cristians contra el Racisme i el Feixisme* contra el Regne Unit.

Com a conseqüència de la seva desaparició només es concentrarà en el TEDH encara que, com s'ha vist, la Comissió ha estat citada en diversos aspectes.

Requisits i procediments per a denunciar violacions de la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SEDH

46

Denuncies de particulars

Per a presentar un cas de violacions a la llibertat de reunió pacífica i d'associació davant el Tribunal Europeu de Drets Humans s'ha de presentar un escrit en el què hi consti, almenys, el següent⁸⁴:

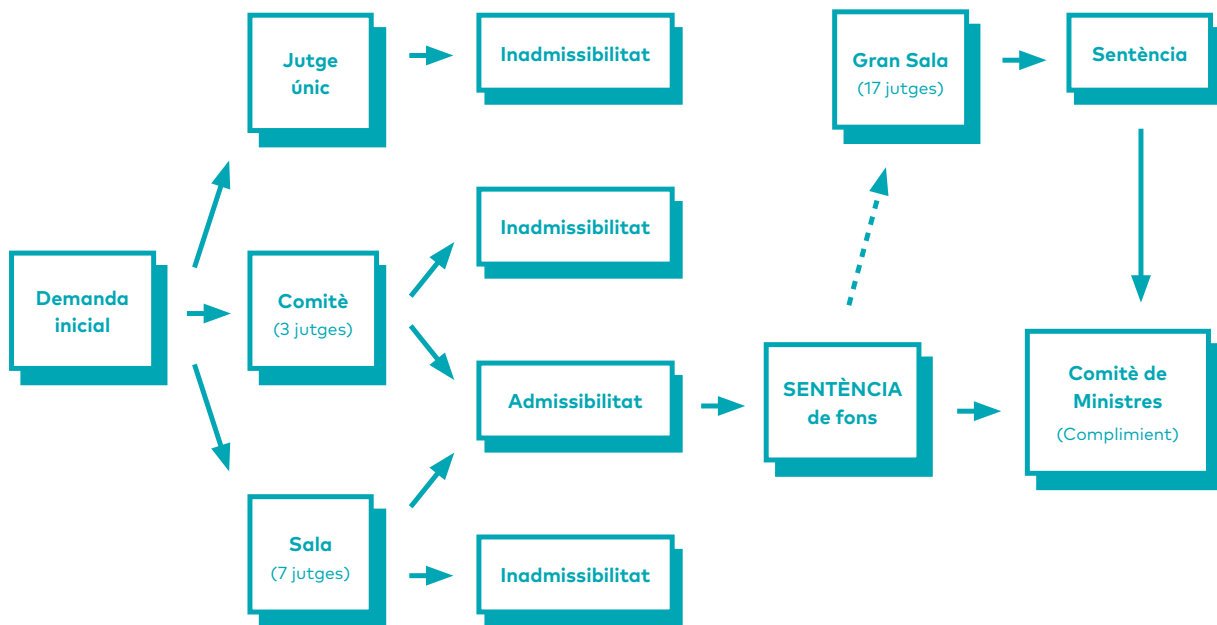
- Nom, data de naixement, nacionalitat i domicili de la persona demandant i, en cas de ser una persona jurídica, nom complet, data de constitució o registre, número de identificació fiscal (si procedeix) i seu.
- Nom, domicili, número de telèfon, fax i/o adreça electrònica de la persona representant, en el seu cas.
- Si la persona demandant té representant, la firma original i data d'aquesta, la qual ha de constar en l'apartat del poder del formulari que proporciona el Tribunal, on hi constarà igualment la firma original del/de la representant indicant que ha acceptat actuar en nom de la persona demandant.

⁸⁴ En la pàgina de internet del Tribunal (<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/spa>) hay un formulario con instrucciones para que se pueda presentar de manera sencilla una denuncia.

- L'Estat o Estats contra els que s'adreça la demanda.
- Una relació concisa i comprensible dels fets en què va succeir la violació a la llibertat de reunió pacífica o d'associació.
- Una relació concisa i comprensible de les vulneracions del Conveni allegades i els arguments pertinents.
- Una declaració concisa i comprensible que acrediti la conformitat del demandant amb els criteris d'admissibilitat enunciats en l'article 35.1 del Conveni⁸⁵.
- Còpia dels documents relatius a les decisions o mesures denunciades, ja siguin de naturalesa judicial o de qualsevol altra.
- Còpia dels documents i resolucions que demostrin que el demandant ha esgotat les vies internes d'impugnació i ha respectat el termini establert en l'article 35.1 del Conveni.
- Si és el cas, còpia dels documents relatius a qualsevol altre procediment internacional d'investigació o acord.

És molt important assenyalar que el Tribunal Europeu ha establert que el termini previst en l'article 35.1 del Conveni (sis mesos a partir de la resolució interna definitiva) no és aplicable als fets continuats, mentre que el còmput dels sis mesos només comença a córrer quan la situació s'atura.

De manera molt abreujada i generalitzada, el procediment que se segueix davant el Tribunal Europeu de Drets Humans des que es presenta una denúncia és el següent:

⁸⁵ No es podrà recórrer davant del Tribunal fins després d'esgotar les vies de recursos interns, com s'entén segons els principis de dret internacional generalment reconeguts i en el termini de sis mesos, a partir de la data en que es pren la decisió interna definitiva.

Durada del procediment en els casos de violació del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació davant els òrgans del SEDH, des de la presentació de la petició fins a la seva resolució final

A tall d'exemple, d'entre els casos o situacions que es podrien presentar davant el TEDH, es poden citar:

- Detenció, discriminació, amenaces o ús de la violència i de la repressió, fins i tot la persecució i la intimidació, contra persones que hagin exercit de manera pacífica el seu dret, miren d'exercir o de promoure el seu dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació.
- Activitats en partits polítics d'oposició i dels/de les activistes sindicals, ja sigui en grup o com a particulars.
- Intromissions indegudes en la llibertat de reunió pacífica i d'associació per part de qualsevol autoritat o ens estatal.

Durada del procediment en els casos de violació del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació davant els òrgans del SEDH, des de la presentació de la petició fins a la seva resolució final

Com s'ha explicat anteriorment, en haver desaparegut la Comissió el 1998, actualment en el Sistema Europeu és només el Tribunal Europeu qui té coneixement dels litigis. No obstant això, alguns casos van iniciar la seva tramitació davant la Comissió abans d'aquell any i van ser resolts pel Tribunal, atès que la Comissió ja havia desaparegut. Per aquesta raó, tot seguit es distingeixen les causes en què només va intervenir el Tribunal i aquelles en què van participar ambdós, per establir amb més claredat la dada que interessa destacar.

	Tribunal Europeu de Drets Humans ⁸⁶						
	Gran Sala	Primera Secció	Segona Secció	Tercera Secció	Quarta Secció	Cinquena Secció	Ple
Temps mínim	8 mesos	3 anys i 9 mesos	2 anys i 10 mesos	3 anys i 6 mesos	1 any i 9 mesos	3 anys i 4 mesos	1 any i 3 mesos
Temps màxim	14 anys i 9 mesos	8 anys i 10 mesos	12 anys i 10 mesos	10 anys i 10 mesos	10 anys i 8 mesos	7 anys i 9 mesos	1 any i 7 mesos
Mitjana	5 anys i 6 mesos	6 anys i 3 mesos	5 anys i 6 mesos	7 anys i 3 mesos	5 anys	4 anys i 11 mesos	1 any i 5 mesos

⁸⁶ Els casos en què les corresponents resolucions no especifiquen quina és la Sala o Secció del Tribunal que ha respost, no han estat considerades en el càmput dels temps mínims, màxims i de mitjana, en no ser possible la seva classificació en les corresponents columnes.

Comissió Europea de Drets Humans		
Temps mínim	Temps màxim	Mitjana
5 mesos	8 anys i 10 mesos	2 anys i 6 mesos

El compliment de les sentències respecte als temes econòmics, ja siguin per dany material com no pecuniari, acostumen a ser terminis que van des dels dos mesos fins a menys de dos anys, a comptar des que s'emet la sentència. En canvi, altres tipus de mesures no es compleixen amb igual rapidesa.

Malgrat això, d'acord amb la informació disponible en el Departament per a l'Execució de Sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans del Consell de Ministres⁸⁷ per al juny de 2019, d'entre les sentències relacionades amb la llibertat de reunió pacífica i d'associació (articles 11 i 12 CEDH) una d'elles, la relacionada amb el dret d'associació a Turquia⁸⁸ i emesa el 2014, tindria problemes de compliment, mentre que les corresponents a altres països es poden entendre per executades, en la mesura que el Comitè de Ministres ja no fa el seguiment de la seva execució.

Jurisprudència rellevant del Tribunal i la Comissió Europea de Drets Humans sobre el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació

Tribunal Europeu de Drets Humans			
Cas	País	Sala	Data de sentència
Forcadell i Lluís i altres	Espanya	Tercera Secció	28 maig 2019
Altinkaynak i altres	Turquia	Segona Secció	15 gener 2019
Alekseyev i altres	Rússia	Tercera Secció	27 novembre 2018

⁸⁷ Secretaria de la Comissió de Ministres, *Taula d'assumptes tancats de l'any corresponent*, febrer de 2019.

⁸⁸ TEDH. *Assumpte TİM Bel-Sen c. Turquia*, Resolució núm. CM/ResDH (2019) 38, 18 de febrer de 2014.

Navalnyy	Rússia	Gran Sala	15 novembre 2018
Merabishvili	Geòrgia	Gran Sala	28 novembre 2017
Cumhuriyet Halk Partisi	Turquia	Segona Secció	26 juliol 2016
Frumkin	Rússia	Tercera Secció	6 juny 2016
Kudrevičius i altres	Lituània	Gran Sala	15 octubre 2015
Petropavlovskis i altres	Letònia	Quarta Secció	1 juny 2015
Primov i altres	Rússia	Primera Secció	13 octubre 2014
Unió Nacional de Treballadors del Ferrocarril, Marítim i Transport	Anglaterra	Quarta Secció	8 setembre 2014
Magyar Keresztény Mennonita Egyház i altres	Hongria	Segona Secció	8 setembre 2014
Fernández Martínez	Espanya	Gran Sala	12 juny 2014
Tüm Bel-Sen	Turquia	Segona Secció	18 maig 2014
Chipre	Turquia	Gran Sala	12 maig 2014
Kasparov i altres	Rússia	Primera Secció	17 febrer 2014
Vona	Hongria	Segona Secció	9 desembre 2013
Gün i altres	Turquia	Segona Secció	18 setembre 2013
Empresa "Millor Estat"	Romania	Gran Sala	9 juliol 2013
Eusko Abertzale Ekintza-Acció Nacionallista Basca	Espanya	Tercera Secció	15 gener 2013
Eğitim Ve Bilim Emekçileri Sendikası	Turquia	Segona Secció	25 desembre 2012

Schwabe i M.G.	Alemania	Cinquena Secció	1 març 2012
Organització Macedònica Unida Ilinden-Pirin	Bulgària	Quarta Secció	18 octubre 2011
Singartiyiski	Bulgària	Quarta Secció	18 octubre 2011
A.S.P.A.S. i Lasgrezas	França	Cinquena Secció	22 setembre 2011
Akgöl i Göl	Turquia	Segona Secció	17 maig 2011
Gazioğlu i altres	Turquia	Segona Secció	17 maig 2011
Partido Republicano de Rusia	Rússia	Primera Secció	12 abril 2011
Emine Yaşar	Turquia	Segona Secció	9 maig 2010
Hyde Park i altres	Moldàvia	Quarta Secció	14 desembre 2010
Alekseyev	Rússia	Primera Secció	21 octubre 2010
Arpat	Turquia	Segona Secció	15 setembre 2010
Aşici i altres	Turquia	Segona Secció	15 setembre 2010
Vördur Ólafsson	Islàndia	Quarta Secció	27 juliol 2010
Ekşi i Ocak	Turquia	Segona Secció	23 maig 2010
Tebieti Mühafize Cemiyeti i Israfilov	Azerbaidjan	Primera Secció	10 maig 2010
Nisbet Özdemir	Turquia	Segona Secció	19 abril 2010
Aytas i altres	Turquia	Segona Secció	8 març 2010
Serkan Yilmaz i altres	Turquia	Segona Secció	13 gener 2010
Danilenkov i altres	Rússia	Primera Secció	10 desembre 2009
Herri Batasuna i Batasuna	Espanya	Cinquena Secció	6 novembre 2009

Jurisprudència rellevant del Tribunal i la Comissió Europea de Drets Humans sobre el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació

Skiba	Polònia	Quarta Secció	7 juliol 2009
Protopapa	Turquia	Quarta Secció	6 juliol 2009
Barraco	França	Cinquena Secció	5 juny 2009
Associació de Ciutadans Radko i Paunkovski	L'Antiga República Iugoslava de Macedònia	Cinquena secció	15 abril 2009
Sergey Kuznetsov	Rússia	Primera Secció	23 gener 2009
Eva Molnar	Hongria	Segona Secció	7 gener 2009
Patyi i altres	Hongria	Segona Secció	7 gener 2009
Saya i altres	Turquia	Segona Secció	7 gener 2009
Ashughyan	Armènia	Tercera Secció	1 desembre 2008
Demir i Baykara	Turquia	Gran Sala	12 novembre 2008
Koretskyy	Ucraïna	Cinquena Secció	3 juliol 2008
Nurettin Aldemir	Turquia	Segona Secció	2 juny 2008
Balcik i altres	Turquia	Tercera Secció	29 febrer 2008
Bukta i altres	Hongria	Segona Secció	17 octubre 2007
Bączkowski i altres	Polònia	Quarta Secció	24 setembre 2007
Zhechev	Bulgària	Cinquena Secció	21 setembre 2007
Grande Oriente d'Itàlia di Palazzo	Itàlia	Primera Secció	31 agost 2007
Societat Associada d'Enginyers de Locomotora i Firemen (ASLEF)	Regne Unit	Quarta Secció	27 maig 2007
Ramazanova i altres	Azerbaidjan	Primera Secció	1 maig 2007

Linkov	República Txeca	Cinquena Secció	7 març 2007
Oya Ataman	Turquia	Segona Secció	5 març 2007
La Branca de Moscou de l'Armament de la Salvació	Rússia	Primera Secció	5 gener 2007
Tsonev	Bulgària	Primera Secció	13 juliol 2006
Partit Comunista i Ungureanu	Romania	Tercera Secció	3 febrer 2005
Gorzelik i altres	Polònia	Gran Sala	17 febrer 2004
Maestri	Itàlia	Gran Sala	17 febrer 2004
Djavit An	Turquia	Tercera Secció	9 juliol 2003
DICLE pel DEP (Partit de la Democràcia)	Turquia	Quarta Secció	21 maig 2003
Refah Partisi (Partit del Benestar)	Turquia	Gran Sala	13 febrer 2003
Wilson, Unió Nacional de Periodistes i altres	Regne Unit	Segona Secció	2 octubre 2002
Cisse	França	Segona Secció	9 juliol 2002
Stankov i The United Macedonian Organisation Ilinden	Bulgària	Primera Secció	2 gener 2002
N.F.	Itàlia	Segona Secció	12 desembre 2001
Partit de la Llibertat i la Democràcia	Turquia	Sala	8 desembre 1999
Rekvényi	Hongria	Gran Sala	20 maig 1999
Chassagnou i altres	França	Gran Sala	29 abril 1999
Sidiropoulos i altres	Grècia	Sala	10 juliol 1998

Partit Comunista de Turquia i altres	Turquia	Gran Sala	30 gener 1998
Vogt	Alemania	Gran Sala	2 setembre 1995
Sigurdur A. Sigurjónsson	Islàndia	Sala	30 juny 1993
Sibson	Regne Unit	Sala	20 abril 1993
Ezelin	França	Sala	26 abril 1991
Plattform "Ärzte Für Das Leben"	Àustria	Sala	21 juny 1988
Rees	Regne Unit	Ple	17 octubre 1986
Young, James i Webster	Regne Unit	Ple	13 agost 1981
Unió Nacional de la Policia Belga	Bèlgica	Sala	27 octubre 1975

Comissió Europea de Drets Humans

Cas	País	Data de sentència
Protopapa	Turquia	1 novembre 1998
DICLE pel DEP (Partit de la Democràcia)	Turquia	2 setembre 1996
Partit de la Llibertat i la Democràcia	Turquia	2 setembre 1996

Chassagnou i altres	França	1 juliol 1996
Rai i altres	Regne Unit	6 abril 1995
Partit Comunista de Turquia i altres	Turquia	6 desembre 1994
Sidiropoulos i altres	Grècia	24 juny 1994
Piermont	França	3 desembre 1992
Vogt	Alemania	19 octubre 1992
Sigurdur A. Sigurjónsson	Islàndia	10 juliol 1991
Sibson	Regne Unit	9 abril 1991
G.	Alemania	6 març 1989
R.A. i W.M.	Regne Unit	13 juliol 1987
Plattform "Ärzte Für Das Leben"	Àustria	17 octubre 1985
Rees	Regne Unit	15 març 1984
Cristians contra Racisme i Feixisme	Regne Unit	16 juliol 1980
Rassemblement jurassien i Unité jurassienne	Suïssa	10 octubre 1979
Young, James i Webster	Regne Unit	3 març 1978
Unió Nacional de la Policia Belga	Bèlgica	8 febrer 1972

Altres mecanismes rellevants per a la protecció de la llibertat de reunió pacífica i d'associació a Europa

En el marc del Consell d'Europa no existeix cap altre òrgan o mecanisme que de manera especialitzada s'ocupi de la llibertat de reunió pacífica i llibertat d'associació de forma similar a com ho fa el TEDH. Tanmateix, alguns òrgans del Consell d'Europa han emès recomanacions que, en major o menor mesura, han de ser observades pels Estats quan estableixen pautes per a millorar la protecció i garantia d'aquests drets en diferents àmbits. En aquest sentit, es podrien destacar els següents:

- El **Comitè de Ministres** és l'òrgan executiu del Consell d'Europa i està integrat pels Ministres d'Assumptes Exteriors de cada Estat membre o dels seus representants diplomàtics permanents a Estrasburg. Determina la política de l'organització, aprova el seu pressupost i el seu programa d'activitats. Fins al març de 2019, ha emès una recomanació en la que posa especial interès respecte la llibertat de reunió i d'associació:

Recomanació CM/Rec (2007) 16 del Comitè de Ministres als Estats membres sobre mesures per a promoure el valor del servei públic d'internet.

En la qual es destaca que internet s'ha convertit en una eina amb la qual la ciutadania participa activament en la construcció i enfortiment de les societats democràtiques i, per aquest motiu, es recomana als Estats membres del Consell d'Europa, que desenvolupin i implementin estratègies per a la democràcia i la participació electrònica, i el govern electrònic, utilitzant les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) en els processos i debats democràtics, tant en les relacions entre les autoritats públiques i la societat civil com en la prestació de serveis públics. Això inclou la llibertat de participar en els debats de polítiques públiques locals, nacionals i mundials, les iniciatives legislatives i el control dels processos de presa de decisions, inclòs el dret a signar peticions mitjançant l'ús de les TIC on aquestes existeixin. Això es basa en les recomanacions que fa el Comitè de Ministres als seus Estats membres, per encoratjar l'ús de les TIC entre els ciutadans per a participar en les deliberacions democràtiques (fòrums en línia, blogs, xats polítics, missatges instantanis i altres formes de comunicació entre la ciutadania). L'activisme electrònic i les campanyes electròniques, exposen les seves preocupacions, idees i iniciatives, promouen el diàleg i la deliberació amb representants i govern, i analitzen els funcionaris i polítics en assumptes d'interès públic.

- En el marc de l'**Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE)**, des de l'**Oficina per a les Institucions Democràtiques i els Drets Humans (OIDDH)**, sovint en cooperació amb el Consell d'Europa, als seus Estats participants se'ls ha prestat assistència legislativa i d'altre tipus, per a garantir que el dret de reunió es regula i vigila de conformitat amb les normes internacionals de drets humans. Com a part d'aquest treball, la OIDDH i la Comissió per a la Democràcia a través del Dret (la Comissió de Venècia) del Consell d'Europa han desenvolupat les "**Directrius sobre la llibertat de reunió pacífica**", publicades per primera vegada en 2007 i revisades en 2010. Unes eines per donar suport als actors de la societat civil, en el seu esforç per

contribuir a enfortir la implementació dels drets humans, a través del monitoratge i la informació sobre la llibertat de reunió.

- En el marc de la **Unió Europea** no existeix cap altre mecanisme especialitzat, tot i estar reconegudes les llibertats de reunió i d'associació a la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea.

Sistema Interamericà de Drets Humans (SIDH)

3

Tractat base

En el marc del Sistema Interamericà de Drets Humans (SIDH), els drets d'associació i de reunió estan reconeguts àmpliament en la norma jurídica que crea i organitza tot aquest sistema de protecció, concretament en:

Convenció Americana sobre Drets Humans (CADH)

Adoptada a San José, Costa Rica, el 22 de novembre de 1969. En vigor des del 18 de juliol de 1978

Article 15. Dret de Reunió.

Es reconeix el dret de reunió pacífica i sense armes. L'exercici d'aquest dret només pot estar subjecte a les restriccions previstes per la llei i que siguin necessàries en una societat democràtica, en interès de la seguretat nacional, la seguretat o l'ordre públiques, o per a protegir la salut o la moral públiques, o els drets o llibertats dels altres.

Article 16. Llibertat d'associació.

Totes les persones tenen el dret d'associar-se lliurement amb fins ideològics, religiosos, polítics, econòmics, laborals, socials, culturals, esportius o de qualsevol altra mena.

L'exercici d'aquest dret només pot estar subjecte a les restriccions previstes per la llei que siguin necessàries en una societat democràtica, en interès de la seguretat nacional, la seguretat o l'ordre públiques, per a protegir la salut o la moral públiques, o els drets i llibertats dels altres.

El disposat en aquest article no dificulta la imposició de restriccions legals, i fins i tot la privació de l'exercici del dret d'associació, als membres de les forces armades i la policia.

Estats que no han ratificat o han denunciat la CADH a juny de 2019

Antigua i Barbuda

Bahames

Belize

Canadà

Estats Units

Guaiana

Sant Kitts i Nevis

Santa Llúcia

Sant Vicenç & Grenadines

Trinitat & Tobago

Veneçuela

Una dada important que cal tenir en compte és que cap dels vint-i-tres Estats americans⁸⁹ part de la CADH, té formulada una reserva o declaració interpretativa respecte els articles 15 i 16 abans indicats, motiu pel qual resten obligats en tota la seva literalitat.

També és important destacar que els articles XXI⁹⁰ i XXII⁹¹ de la *Declaració Americana dels Drets i Deures de l'Home* s'hi reconeixen, també àmpliament, els drets de reunió i d'associació.

Especial rellevància té l'article 8.1.a⁹² del Protocol Addicional a la Convenció Americana sobre Drets Humans en matèria de Drets Econòmics, Socials i Culturals, "*Protocol de Sant Salvador*", que reconeix el dret d'associació per formar sindicats i que, a causa de la seva importància, també es recull en el preàmbul de la *Carta Democràtica Interamericana*⁹³.

Un dret d'associació que, així mateix, es troba reconegut en l'article 4.h de la Convenció Interamericana per prevenir, sancionar i eliminar la violència contra la dona, "*Convenció De Belem Do Para*"⁹⁴.

A més d'aquestes normes, el dret de reunió i d'associació es reconeix de manera expressa en l'article 28 de la *Convenció Interamericana sobre la Protecció dels Drets Humans de la Gent Gran*⁹⁵.

89 Argentina, Barbados, Bolívia, Brasil, Xile, Colòmbia, Costa Rica, Dominica, Equador, El Salvador, Grenada, Guatemala, Haití, Hondures, Jamaica, Mèxic, Nicaragua, Panamà, Paraguai, Perú, República Dominicana, Surinam, Uruguai.

90 Article XXI. Tota persona té el dret de reunir-se pacíficament amb altres, en manifestació pública o en assemblea transitòria, en relació amb els seus interessos comuns de qualsevol mena.

91 Article XXII. Tota persona té el dret d'associar-se amb altres per a promoure, exercir i protegir els seus interessos legítims d'ordre polític, econòmic, religiós, social, cultural, professional, sindical o de qualsevol altre ordre.

92 El dret dels treballadors a organitzar sindicats i a afiliar-se al de la seva elecció, per a la protecció i promoció dels seus interessos. Com a projecció d'aquest dret, els estats part permetran als sindicats formar federacions i confederacions nacionals i associar-se a les ja existents, així com formar organitzacions sindicals internacionals i associar-se segons la seva elecció. Els estats part també permetran que els sindicats, federacions i confederacions funcionin lliurement.

93 Reconeixent que el dret dels treballadors d'associar-se lliurement per a la protecció i promoció dels seus interessos és fonamental per a la plena realització dels ideals democràtics.

94 Tota dona té dret al reconeixement, gaudiment, exercici i protecció de tots els drets humans i a les llibertats consagrades pels instruments regionals i internacionals sobre drets humans. Aquests drets comprenen, entre d'altres:

El dret a llibertat d'associació.

95 Dret de reunió i d'associació.

La gent gran té dret a reunir-se pacíficament i formar lliurement les seves pròpies agrupacions o associacions, de conformitat amb el dret internacional dels drets humans.

Amb aquesta finalitat els estats part es comprometen a:

Facilitar la creació i el reconeixement legal d'aquestes agrupacions o associacions, respectar la seva llibertat d'iniciativa i prestar el seu suport per a la seva formació i acompliment, d'acord amb la capacitat dels estats part.

Enfortir les associacions de gent gran i el desenvolupament de lideratges positius que facilitin l'assoliment dels seus objectius i la difusió dels drets enunciats en la present Convenció.

I per últim, però no menys important, tot i que amb menys força jurídica en no ser un tractat, convé destacar que l'article XX de la *Declaració Americana sobre els Drets dels Pobles Indígenes*⁹⁶ també reconeix els drets d'associació i reunió, estretament vinculats amb la llibertat d'expressió i pensament⁹⁷, i que s'han de poder exercir d'acord amb la seva concepció.

Com es pot observar, si bé una norma és la que es considera la base del reconeixement dels drets d'associació i reunió, també hi ha altres de no menys importància que cal tenir en compte dins el sistema interamericà per a comprendre de manera integral ambdós drets.

Caracterització del dret a la llibertat de reunió pacífica en el SIDH

- És un dret de tota persona.
- La reunió ha de ser pacífica i sense armes.
- El dret a la reunió pacífica assisteix a cada una de les persones que participen en una reunió⁹⁸.
- És un dret fonamental en una societat democràtica i no s'ha d'interpretar restrictivament⁹⁹.
- L'exercici del dret de reunió és una forma d'exercir la llibertat d'expressió. La violació del dret de reunió podria generar una afectació a la llibertat d'expressió¹⁰⁰.
- Comprèn tant reunions privades com reunions en la via pública, ja siguin estàtiques o amb desplaçaments¹⁰¹.

⁹⁶ Aprovada en la Segona sessió plenària de l'Assemblea General de la OEA, celebrada el 14 de juny de 2016.

⁹⁷ Drets d'associació, reunió, llibertat d'expressió i de pensament

Els pobles Indígenes tenen els drets d'associació, reunió, organització i expressió, i el d'exercir-los sense interferències i d'acord a la seva concepció, *inter alia*, els seus valors, els seus usos, les seves costums, les seves tradicions ancestrals, les seves creences, la seva espiritualitat i altres pràctiques culturals.

Els pobles Indígenes tenen el dret a reunir-se en els seus llocs i espais sagrats i cerimonials. Per a aquesta finalitat, tindran lliure accés i ús dels mateixos.

Els pobles Indígenes, en particular aquells que estan dividits per fronteres internacionals, tenen dret a transitar, mantenir, desenvolupar contactes, relacions i cooperació directa, incloses les activitats de caràcter espiritual, cultural, polític, econòmic i social, amb els seus membres i amb altres pobles.

Els Estats adoptaran, en consulta i cooperació amb els pobles Indígenes, mesures efectives per a facilitar l'exercici i assegurar l'aplicació d'aquests drets.

⁹⁸ Cort Interamericana de Drets Humans (CoIDH). *Assumpte Dones Víctimes de Tortura Sexual en Atenco*, 28 de novembre de 2018, par. 175.

⁹⁹ CoIDH. *Assumpte López Lone i altres c. Hondures*, 5 d'octubre de 2015, par. 167; *Assumpte Dones Víctimes de Tortura Sexual en Atenco c. Mèxic*, supra nota 117, par. 171.

¹⁰⁰ CoIDH. *Assumpte Dones Víctimes de Tortura Sexual en Atenco*, supra nota 117, par. 173: "perquè es configuri una violació autònoma de la llibertat d'expressió, diferent al contingut inherent del dret de reunió, seria necessari demostrar que la mateixa va estar afectada més enllà de l'afectació intrínseca a la violació declarada del dret de reunió."

¹⁰¹ CoIDH. *Assumpte López Lone i altres*, supra nota 118, par. 167.

- Pot exercir-se en:
 - Manifestació pública, en relació amb els seus interessos comuns de qualsevol mena
 - Assemblea transitòria, en relació amb els seus interessos comuns de qualsevol mena
 - Llocs i espais sagrats i cerimonials (pobles indígenes)
- Pot estar subjecte a restriccions.
- El dret de reunió no implica necessàriament la creació o participació en una entitat o organització, sinó que es pot manifestar en una unió esporàdica o congregació per a perseguir les més diverses finalitats, mentre aquestes siguin pacífiques i conformes amb la Convenció¹⁰².

Caracterització del dret a la llibertat d'associació en el SIDH

- És un dret de tota persona
- Pot tenir fins:
 - Ideològics.
 - Religiosos.
 - Polítics.
 - Econòmics.
 - Laborals.
 - Socials.
 - Culturals.
 - Professionals.
 - Sindicals.
 - Esportius.
 - De qualsevol altre tipus.
- S'ha de facilitar la creació i reconeixement legal d'aquestes agrupacions o associacions.
- No és un dret absolut i pot estar subjecte a restriccions.
- Es tracta, doncs, del dret a agrupar-se amb la finalitat de buscar la realització comuna d'un objectiu lícit, sense pressions o intromissions que puguin alterar o desnaturalitzar aquesta finalitat¹⁰³.

¹⁰² CoIDH. *Assumpte Escher i altres c. Brasil*, 6 de juliol de 2009, par. 169.

¹⁰³ CoIDH. *Assumpte Baena Ricardo i altres c. Panamà*, 2 de febrer de 2001, par. 156; *Assumpte Cantoral Huamani i García Santa Cruz c. Perú*, 10 de juliol de 2007, par. 144, i CoIDH. *Assumpte Kawas Fernández c. Hondures*, 3 d'abril de 2009, par. 143.

- De la llibertat d'associació també se'n deriven obligacions positives per prevenir-ne atemptats, protegir a qui l'exerceix i investigar-ne les violacions. Aquestes obligacions positives s'han d'adoptar inclús en l'esfera de les relacions entre particulars, si la qüestió s'ho mereix¹⁰⁴.
- Suposa que cada persona pugui determinar, sense ser coaccionada, si desitja o no formar part de l'associació¹⁰⁵.
- La llibertat d'associació, en matèria sindical, consisteix bàsicament en la facultat de constituir organitzacions sindicals i posar en marxa la seva estructura interna, activitats i programa d'acció, sense que la intervenció de les autoritats públiques limiti o dificulti l'exercici del respectiu dret.
- L'execució d'un líder sindical no restringeix només la llibertat d'associació d'un individu, sinó també el dret i la llibertat d'un grup determinat a associar-se lliurement, sense por, d'on resulta que el dret protegit per l'article 16 té un abast i un caràcter especial. Així es posen de manifest les dues dimensions¹⁰⁶ de la llibertat d'associació¹⁰⁷.
- És possible la privació de l'exercici d'aquest dret als membres de les forces armades i la policia.
- Comprèn també el dret de tota persona a formar i participar lliurement en organitzacions, associacions o grups no governamentals orientats a la vigilància, denúncia i promoció dels drets humans¹⁰⁸.
- Una comunitat no es pot assimilar implícitament a una "associació" en els termes previstos en l'article 16 de la Convenció Americana¹⁰⁹.

¹⁰⁴ ColDH. *Assumpte Huilca Tecse c. Perú*, 3 de març de 2005, par. 76; *Assumpte Cantoral Huamaní i García Santa Cruz*, supra nota 122, par. 144 i *Assumpte Kawas Fernández*, supra nota 122, par. 144.

¹⁰⁵ ColDH. *Assumpte Baena Ricardo i altres c. Panamà*, supra nota 122, par. 156.

¹⁰⁶ En la seva dimensió individual, la llibertat d'associació, en matèria laboral, no s'esgota amb el reconeixement teòric del dret a formar sindicats, sinó que comprèn a més, inseparablement, el dret a utilitzar qualsevol mitjà apropiat per a exercir aquesta llibertat(70). En la seva dimensió social, la llibertat d'associació és un mitjà que permet als integrants d'un grup o col·lectiu laboral assolir determinats fins en conjunt i beneficiar-se dels mateixos (71). ColDH. *Assumpte Huilca Tecse*, supra nota 123, par. 70 i 71.

¹⁰⁷ ColDH. *Assumpte Herrera Ulllo c. Costa Rica*, 2 de juliol de 2004, par. 108; *La Col·legiació Obligatòria de Periodistes* (articles 13 i 29 de la Convenció Americana sobre Drets Humans). Opinió consultiva, 13 de novembre de 1985, par. 30 i 70; ColDH. *Assumpte Huilca Tecse*, supra nota 123, par. 69.

¹⁰⁸ ColDH. *Assumpte Kawas Fernández*, supra nota 122, par. 146.

¹⁰⁹ ColDH. *Assumpte Massacres de Río Negro c. Guatemala*, 4 de setembre de 2012, par. 168.

Límits i restriccions admissibles a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SIDH

En el Sistema Interamericà, els drets a la llibertat de reunió pacífica i d'associació poden ser **restrin-gits, sempre que compleixin les característiques següents:**

- Han d'estar expressament fixades per la llei.
- Ser necessàries en una societat democràtica, per assegurar la protecció de:
 - i. La seguretat nacional.
 - ii. La seguretat:
 - L'ordre públic.
 - La salut pública.
 - La moral pública.
 - Els drets o llibertats dels altres.
- Ser proporcionals.

La seguretat ciutadana no pot basar-se en un paradigma d'ús de la força que apunti a tractar la població civil com l'enemic, sinó que ha de consistir en la protecció i control dels civils¹¹⁰.

La violació dels drets dels participants en una reunió o assemblea per part de les autoritats, té "greus efectes inhibitoris [*chilling effect*] sobre futures reunions o assemblees", mentre que les persones poden optar per abstenir-se per a protegir-se d'aquests abusos, a més de ser contrari a l'obligació de l'Estat de facilitar i crear entorns favorables perquè les persones puguin gaudir efectivament del seu dret de reunió¹¹¹.

Les regulacions de les manifestacions públiques no han de dependre del contingut d'allò que s'expressi mitjançant la manifestació, han de servir un interès públic i deixar altres vies alternatives de comunicació.

L'exigència d'una notificació prèvia a la manifestació no vulnera ni el dret a la llibertat d'expressió ni el dret a la llibertat de reunió.

¹¹⁰ ColDH. *Assumpto Montero Aranguren i altres (Dependències de Catia) c. Veneçuela*, 5 de juliol de 2006, par. 78. ColDH. *Assumpto Dones Víctimes de Tortura Sexual en Atenco*, supra nota 117, par. 167.

¹¹¹ Peritatge sotmès per Maina Kiai, ex Relator de les Nacions Unides sobre el dret de reunió i d'associació, davant fedatari públic el 31 d'octubre de 2017 (expedient de prova, folis 37344 i 37359). ColDH. *Assumpto Dones Víctimes de Tortura Sexual en Atenco*, supra nota 117, par. 172.

Les limitacions a les manifestacions públiques només poden tenir per objecte evitar amenaces serioses i imminents, no només un perill eventual¹¹².

En principi, resulta inadmissible la penalització per se de les demostracions en la via pública quan es realitzen en el marc dels drets a la llibertat d'expressió i de reunió.

Els agents públics (policia) poden imposar limitacions raonables als manifestants per assegurar-se que siguin pacífics o per contenir als violents, així com dispersar manifestacions que es transformin en violentes o obstructives.

L'accionament de les forces de seguretat no ha de desincentivar el dret de reunió, sinó protegir-lo. Per això també la desconcentració d'una manifestació ha de justificar-se en el deure de protecció de les persones.

Els agents públics no poden arrestar els manifestants quan aquests s'estan manifestant de forma pacífica i legal. Només si la conducta dels manifestants és legal, però és raonable pensar que pot causar violència en interferir amb els drets o llibertats d'altres, aleshores els agents poden prendre mesures per a prevenir-les, sempre que la conducta instigui o provoqui violència, no només un mer desordre.

En relació amb els/les periodistes i càmeres que es troben realitzant la seva tasca en el marc d'una manifestació pública, no han de ser molestats/des, detinguts/des, traslladats/des o patir qualsevol altra limitació als seus drets per estar exercint la seva professió. Fins hi tot, les seves eines de treball no han de ser segrestades.

Principals obligacions de l'Estat per a garantir la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SIDH

A partir del contingut dels articles 15 i 16 de la CADH poden derivar obligacions específiques per als Estats americans, però la Cort Interamericana de Drets Humans (CoIDH) ha especificat i posat èmfasi en algunes d'elles, a partir de l'anàlisi de casos concrets que ha hagut de resoldre. En aquest sentit, a continuació s'identificaran les obligacions mínimes que els Estats han de complir en el marc d'aquest sistema.

- L'Estat ha de garantir que les persones puguin exercir lliurement la seva llibertat sindical, sense por de restar subjectes a cap tipus de violència; en cas contrari, es podria reduir la capacitat de les agrupacions d'organitzar-se per a protegir els seus interessos¹¹³.
- Els Estats tenen el deure de facilitar els mitjans necessaris perquè els defensors dels drets humans realitzin lliurement les seves activitats, protegir-les quan són objecte d'amenaces per evi-

¹¹² CIDH, Capítol IV, Informe Anual 2002, Vol. III "Informe de la Relatoria per a la llibertat d'expressió", OEA/Ser. L/V/II. 117, Doc. 5 rev. 1, par. 34.

¹¹³ CoIDH. *Assumpto Huilca Tecse*, supra nota 123, par. 77.

tar atemptats contra la seva vida i integritat, abstenir-se d'imposar obstacles que dificultin la realització de la seva feina, investigar de manera seria i eficaç les violacions comeses en contra seu, i combatre la impunitat¹¹⁴.

- Existeix una obligació a càrrec de l'Estat d'investigar, diligentment i de forma efectiva, els crims contra dirigents sindicals, tenint en compte que la no investigació d'aquests fets té un efecte persuasiu que dificulta el lliure exercici dels drets sindicals. Aquesta diligència s'accentua en contextos de violència contra el sector sindical¹¹⁵.

Aquestes obligacions no són un llistat exhaustiu, sinó simplement algunes que deriven expressament de la CADH o que han estat especialment reiterades o destacades en les interpretacions que fa la CoIDH d'aquesta Convenció.

Òrgans responsables de vigilar el compliment i respecte del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SIDH

Els Estats part, mitjançant els seus diversos òrgans i autoritats, són els principals obligats a complir amb el contingut de la Convenció (i la resta de normes interamericanes¹¹⁶). En cas que incompleixin les seves obligacions, aquesta situació es pot denunciar davant:

Comissió Interamericana de Drets Humans (CIDH)
Amb seu a Washington, D.C., Estats Units

Cort Interamericana de Drets Humans (CoIDH)
Amb seu a San José, Costa Rica

¹¹⁴ CoIDH. *Assumpte Nogueira de Carvalho i altres c. Brasil*, 28 de novembre de 2006, par. 77; i *Assumpte Valle Jaramillo i altres c. Colòmbia*, 27 de novembre de 2008, par. 91.

¹¹⁵ CoIDH. *Assumpte Cantoral Huamaní i García Santa Cruz c. Perú*, supra nota 122, par. 146.

¹¹⁶ La Convenció Interamericana sobre la Protecció dels Drets Humans de la Gent Gran, que és un dels tractats que abans s'han citat com aquells que reconeixen també la llibertat de reunió pacífica i d'associació, en el seu article 36, en preveure un sistema de peticions individuals, facultava a la CIDH i la CoIDH per a ser els òrgans responsables de vigilar l'incompliment d'obligacions.

Requisits i procediments per a denunciar violacions a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SIDH

Denúncies

Qualsevol persona, grup de persones o organització, ja sigui per sí mateixa o en representació d'una altra, pot presentar una petició per a denunciar un cas en qual s'hagi vulnerat la llibertat de reunió i el dret d'associació. Tenint clar que tota causa que pretengui arribar davant la Cort Interamericana ha de passar prèviament per la Comissió, sempre s'ha de presentar la denúncia o petició inicial davant d'aquesta.

El tràmit de peticions presentades davant la Comissió Interamericana de Drets Humans en què s'allegui la violació de la llibertat de reunió pacífica i d'associació, com també les normes relatives a mesures cautelars, restaran subjectes als procediments establerts en la Convenció Americana sobre Drets Humans (articles 46 a 51) i els estatuts i reglaments de la Comissió i la Cort Interamericana de Drets Humans.

Així, per fer arribar una petició a la Comissió Interamericana s'ha de presentar, com a mínim, el següent¹¹⁷:

- Les dades de la/les presumpta/es víctima/es de la violació a la llibertat de reunió pacífica i d'associació.
- Les dades de qui presenta la petició (nom complet, telèfon, l'adreça postal i correu electrònic).
- La descripció completa, clara i detallada de la forma en què es va produir la violació de la llibertat de reunió pacífica i d'associació que inclogui el com, quan i on va ocórrer o el que es coneix dels fets ocorreguts, amb el màxim detall possible.
- La identificació de l'Estat que es considera responsable de la violació de la llibertat de reunió pacífica i d'associació, indicant les autoritats, institucions, funcionaris o agents estatals que es consideren responsables o que l'han autoritzat, recolzat o consentit que es dugui a terme¹¹⁸.
- La informació addicional de la qual es disposi, com peritatges jurídics, psicosocials, informes de context i qualsevol altre document d'utilitat per a l'anàlisi que realitzarà la Comissió¹¹⁹.

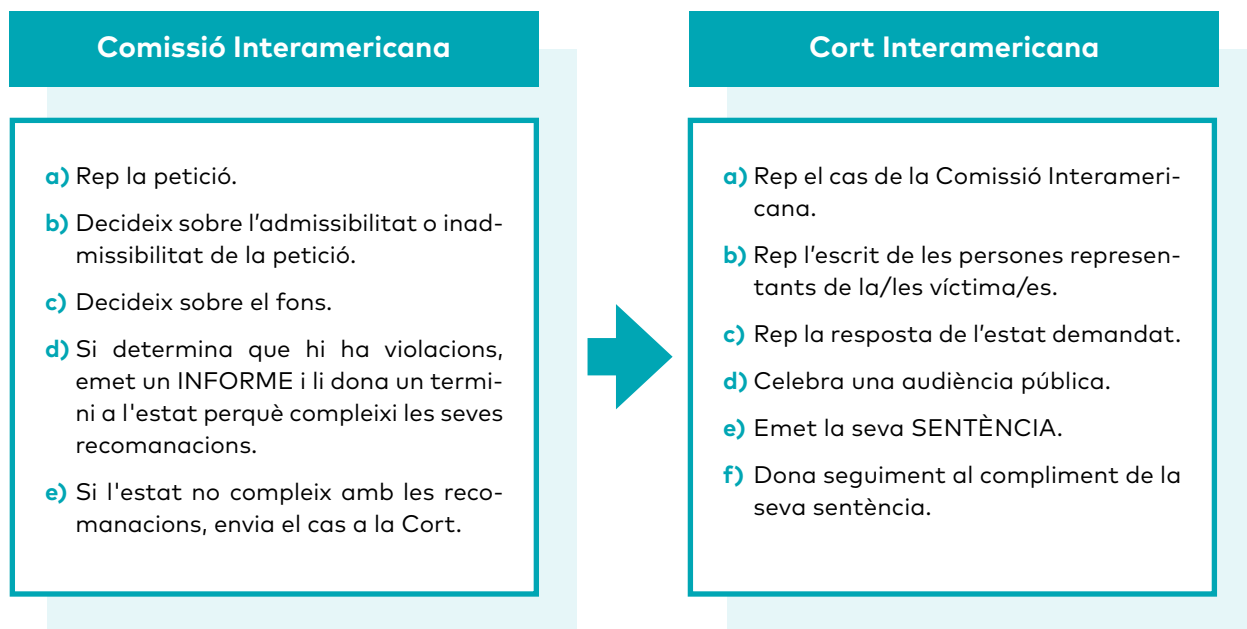
¹¹⁷ En la pàgina d'internet de la Comissió (<http://www.oas.org/es/cidh/portal/>) hi ha un formulari amb instruccions perquè es pugui presentar una denúncia o petició de forma senzilla.

¹¹⁸ Si això no s'ha fet o no ha estat possible fer-ho, s'hauran d'explicar detalladament els motius, com podria ser: els obstacles que s'han presentat, si les lleis internes no estableixen l'adequat procés per a protegir els drets que s'al·leguen violats; si no s'ha permès a la presumpta víctima o els seus familiars l'accés als recursos interns o se li ha impedit esgotar-los; o si ha existit demora en emetre una decisió final per part de les autoritats a les quals s'ha recorregut, sense que existeixi una raó vàlida.

¹¹⁹ En cas que sigui possible, les còpies simples i llegibles dels principals recursos interposats i de les decisions judicials internes i altres annexos que es considerin pertinents, com ara les declaracions de testimonis.

- Els drets de la CADH i/o altres tractats interamericans que es consideren violats, en cas que sigui possible.
- Les instàncies judicials o autoritats de l'Estat a les que es va acudir abans de presentar la petició davant la Comissió Interamericana per resoldre les violacions al·legades.
- La resposta de les autoritats estatals davant les quals es va comparèixer, en especial la dels tribunals judicials.
- Indicar si s'ha presentat una petició similar davant un altre organisme internacional que disposi de competència per a resoldre casos sobre llibertat de reunió pacífica i d'associació.

El procediment que se segueix davant la Comissió i, posteriorment, davant la Cort Interamericana de Drets Humans¹²⁰ després que es presenta l'anterior és, de manera molt abreujada¹²¹, el següent:

Pel que fa als casos o situacions que es podrien presentar davant els òrgans del SIDH, es poden citar a tall d'exemple:

- La detenció, discriminació, les amenaces o ús de la violència i de la repressió, fins i tot la persecució i la intimidació, contra persones que miren d'exercir o promoure el seu dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació.

¹²⁰ En tot cas, per a poder arribar davant la Cort Interamericana primer cal presentar la petició davant la Comissió, que l'estat sigui part de la Convenció i que l'estat al qual es denuncia hagi acceptat la competència contenciosa de la Cort, inclús si se sol·liciten mesures cautelars o urgents.

¹²¹ Per a conèixer amb tot detall el procediment que se segueix davant la Comissió i la Cort Interamericana, respectivament, es recomana consultar: la Comissió Interamericana de Drets Humans, el Sistema de peticions i casos. Fulllet Informatiu, 2012 (disponible a: http://www.oas.org/es/cidh/docs/folleto/CIDHFolleto_esp.pdf); la Cort Interamericana de Drets Humans, Esquema del procediment d'un cas contenciós, 2017 (disponible a: <http://www.cortidh.or.cr/index.php/sobre-de/com-acceder-al-sistema-Interamericà/procediment>).

Durada del procediment en els casos de violació del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació davant els òrgans del SIDH, des de la presentació de la petició fins a la seva resolució final

- Les activitats en els partits polítics d'oposició i dels activistes sindicals, ja sigui com a grup o particulars.
- Les intromissions indegudes en la llibertat de reunió pacífica i d'associació per part de qualsevol autoritat o ens estatal.

Durada del procediment en els casos de violació del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació davant els òrgans del SIDH, des de la presentació de la petició fins a la seva resolució final

Com s'ha establert anteriorment, perquè la Cort Interamericana de Drets Humans pugui dictar una sentència per un cas de violacions a la llibertat de reunió pacífica i d'associació, prèviament ha de passar per la Comissió Interamericana. Tenint en compte això, el tràmit d'una causa d'aquest tipus davant els òrgans citats pot tenir la següent durada¹²²:

Comissió Interamericana de Drets Humans		
Temps mínim	Temps màxim	Mitjana
2 anys i 7 mesos	16 anys i 9 mesos	8 anys i 2 mesos

Cort Interamericana de Drets Humans		
Temps mínim	Temps màxim	Mitjana
1 any	3 anys i 1 mes	1 any i 8 mesos

Procediment total davant el Sistema Interamericà de Drets Humans (causes que passen per ambdós òrgans)		
Temps mínim	Temps màxim	Mitjana
5 anys i 2 mesos	18 anys i 2 mesos	8 anys i 9 mesos

¹²² El càlcul del temps de durada dels assumptes davant cadascun dels òrgans del Sistema Interamericà de Drets Humans, s'ha obtingut a partir de l'anàlisi dels casos de llibertat d'expressió exposats a la taula.

Com és evident, un cas realment no es conclou quan es dicta la seva sentència sobre la qüestió de fons i les esmenes, sinó quan aquestes darreres es compleixen en la seva totalitat. Des d'aquesta perspectiva, s'ha de destacar que dels divuit casos relacionats amb llibertat de reunió pacífica i l'associació que ha conegut i entrat al fons de l'assumpte la Cort Interamericana, entre l'any 2001 i el 2019¹²³, només un es troba totalment executat d'acord amb la informació proporcionada pel Tribunal Interamericà¹²⁴. Mentre que segueixen sense complir-se les altres sentències dictades, com per exemple les dels anys 2001, 2005, 2006, 2010, 2012, 2015 o 2018.

Jurisprudència rellevant de la Cort Interamericana de Drets Humans sobre el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació

Cas	País	Data de la sentència de fons
Dones Víctimes de Tortura Sexual en Atenco	Mèxic	28 de novembre de 2018
López Lone i altres	Hondures	5 de octubre de 2015
García i familiars	Guatemala	29 novembre de 2012
Gudiel Álvarez i altres ("Diario Militar")	Guatemala	20 novembre de 2012
Masacres de Río Negro	Guatemala	4 de setembre de 2012
Fleury i altres	Haití	23 de novembre de 2011
Cepeda Vargas	Colòmbia	26 de maig de 2010
Escher i altres	Brasil	6 de juliol de 2009
Kawas Fernández	Hondures	3 de abril de 2009

¹²³ Per al juny de 2019, la última sentència vinculada amb llibertat d'expressió és la dictada en l'*Assumpte Cuscul Pivaral i altres c. Guatemala*, 14 de maig de 2019 (núm. 378).

¹²⁴ Informació disponible a la pàgina web de la Cort Interamericana de Drets Humans: http://www.cortidh.or.cr/cf/Jurisprudencia2/casos_en_etapa_de_la_esvapervision_archivados_compliment.cfm?lang=es

Valle Jaramillo i altres	Colòmbia	27 de novembre de 2008
Cantoral Huamani i García Santa Cruz	Perú	10 de juliol de 2007
Nogueira de Carvalho i altres	Brasil	28 de novembre de 2006
Montero Aranguren i altres (Retén de Catia)	Veneçuela	5 de juliol de 2006
Acevedo Jaramillo i altres	Perú	7 de febrer de 2006
López Álvarez	Hondures	1 de febrer de 2006
Huilca Tecse	Perú	3 de març de 2005
Masacre Plan de Sánchez	Guatemala	29 de abril de 2004
Baena Ricardo i altres	Panamà	2 de febrer de 2001

Altres mecanismes rellevants per a la protecció de la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SIDH

A més a més dels casos o peticions individuals que en essència s'han analitzat anteriorment, en el marc del Sistema Interamericà de Drets Humans també és possible posar en coneixement de la Comissió Interamericana, les situacions de violacions de la llibertat de reunió i dret d'associació d'un país a través d'altres funcions que disposa al seu càrrec. Així, se li podrien donar a conèixer mitjançant:

Audiències temàtiques

Se sol·liciten directament a la Comissió i es duen a terme durant algun dels seus períodes de sessions. En les audiències, s'exposa a la Comissió la situació que es busca destacar.

Aquestes audiències es poden sol·licitar de manera individual per qui ha presentat un cas concret, per una organització que representi o no alguna/es víctima/es, de forma col·lectiva per diverses organitzacions d'un mateix país o de manera regional, per organitzacions de diversos països.

Visites *in loco*

Quan la Comissió visita un país per invitació d'aquest, es poden plantejar reunions o fer-hi arribar informació per tal que el seu informe reculli les situacions que interessa destacar.

Les reunions es poden sol·licitar a partir de casos concrets o de situacions generals que s'estiguin vivint en el país que visita la Comissió.

Com a resultat d'aquests procediments, la Comissió Interamericana podria elaborar un informe de país o temàtic en el qual faci recomanacions concretes a l'Estat o Estats que estiguin relacionades amb una situació. D'igual forma es podria incloure en el seu informe anual, a fi de posar en coneixement de l'Assemblea General de l'Organització d'Estats Americans la situació esdevinguda.

Altrament, a causa del contingut de l'article 28 de la *Convenció Interamericana sobre la Protecció dels Drets Humans de la Gent Gran*, també pren rellevància en aquest àmbit la tasca que podria arribar a desenvolupar el **Comitè d'Experts** que crea aquest tractat, perquè podrà rebre informació relacionada amb el compliment o incompliment dels drets a la llibertat de reunió i d'associació reconeguts en l'esmentada Convenció, amb especials característiques per a la gent gran. Amb la qual cosa, és un mecanisme que també s'haurà de tenir en compte.

En aquest mateix sentit es podria posar en coneixement davant la **Comissió Interamericana de les Dones**, una situació específica respecte el dret d'associació reconegut en l'article 4.h de la *Convenció de "Belem Do Pará"* i, fins i tot, instar a la Comissió perquè presenti una opinió consultiva davant la Cort Interamericana.

Aquests són mecanismes que disposen de menys força jurídica vinculant, però que poden tenir més incidència si se'ls hi fa un seguiment puntual.

**Sistema
Africà de
Drets
Humans i
dels Pobles
(SADHP)**

4

Tractat base

En el marc del Sistema Africà de Drets Humans i dels Pobles, la llibertat de reunió i dret d'associació està reconeguda de manera molt àmplia en la norma jurídica que crea i organitza tot aquest sistema de protecció de drets humans, concretament en:

Carta Africana de Drets Humans i dels Pobles (CADHP)

Adoptada a Banjul, Gàmbia, el 27 de juny de 1981. En vigor des del 21 d'octubre de 1986

Article 10.

Tot individu tindrà dret a la lliure associació, sempre que compleixi amb la llei. 2. De conformitat amb l'obligació de solidaritat contemplada en l'article 29, ningú pot ser obligat a formar part d'una associació.

Article 11.

Tot individu tindrà dret a reunir-se lliurement amb altres. L'exercici d'aquest dret estarà subjecte només a les necessàries restriccions establertes per la llei, en especial les decretades en interès de la seguretat nacional, la seguretat personal, la salut, l'ètica i els drets i llibertats dels altres.

Estats que no han ratificat o han denunciat la CADHP a juny de 2019

Sudan del Sud

Els altres cinquanta-tres Estats que integren la Unió Africana (UA) sí que l'han ratificat i cap d'ells no ha establert reserves respecte als articles 10 i 11.

A més d'aquest tractat base, la llibertat de reunió i el dret d'associació també estan reconeguts en l'article 8 de la *Carta Africana sobre els Drets i el Benestar de l'Infant*¹²⁵, i els articles 12 (3)¹²⁶, 27 (2)¹²⁷ i 28¹²⁸ de la *Carta Africana sobre Democràcia, Eleccions i Governabilitat*.

¹²⁵ Tot infant té dret a la llibertat d'associació i el dret a celebrar reunions pacífiques, sempre d'acord amb el que la llei estableixi.

¹²⁶ Els estats part es comprometen a implementar programes i realitzar activitats dissenyades per a promoure els principis i pràctiques democràtiques, així com per a consolidar una cultura de la democràcia i la pau. Amb aquesta finalitat, els estats part hauran de: (3) Crear les condicions ideals perquè existeixin organitzacions de la societat civil i operar dins de la llei.

¹²⁷ Per a avançar en la governança política, econòmica i social, els estats part hauran de comprometre's a: (2) Fomentar la participació popular i l'associació amb les organitzacions de la societat civil.

¹²⁸ Els estats part asseguraran i promouran fortes aliances i diàlegs entre el govern, la societat civil i el sector privat.

Caracterització del dret a la llibertat de reunió pacífica en el SADHP

- És un dret de tot individu.
- S'ha d'exercir de forma pacífica i d'acord amb la llei.
- L'exercici d'aquest dret restarà subjecte només a les restriccions necessàries establertes per la llei, en especial les decretades en interès de la seguretat nacional, la seguretat personal, la salut, l'ètica i els drets i llibertats dels altres.
- Participar i organitzar reunions és un dret, no un privilegi¹²⁹.
- El seu exercici no requereix l'autorització de l'Estat¹³⁰.
- Es pot establir un sistema de notificació prèvia perquè els Estats facilitin el seu exercici i prenguin les mesures necessàries per a protegir la seguretat pública i els drets d'altres ciutadans¹³¹.
- La responsabilitat serà personal. Ni els organitzadors ni els companys participants d'una assemblea o reunió pública estaran subjectes a sancions de cap tipus respecte els actes comesos per altres¹³².
- Els organitzadors no restaran subjectes a sancions o dispersió simplement per no notificar¹³³.
- La prohibició de l'existència de partits polítics constitueix una violació de la llibertat de reunió consagrada en l'article 11 de la Carta Africana¹³⁴.
- Existeix una relació estreta entre els drets expressats en els articles 9 (dret de llibertat d'expressió), 10 (dret d'associació) i 11 (dret de reunió) per la qual cosa, quan s'ha violat el dret d'associació i el dret de reunió, es viola implícitament el dret a la llibertat d'expressió¹³⁵.

¹²⁹ Comissió Africana de Drets Humans i dels Pobles (CmADHP). *Assumpte Amnistia Internacional i altres c. Sudan*, 15 de novembre de 1999, par. 81 i 82.

¹³⁰ *Ídem*.

¹³¹ *Ídem*.

¹³² CmADHP. *Assumpte Internacional PEN, Projecte de Drets Constitucionals, en nom de Ken Saro-Wira i l'Organització de Llibertats civils c. Nigèria*, 31 d'octubre de 1998, par. 105 i 106.

¹³³ CmADHP. *Assumpte Associació Africana de Malawi i altres c. Mauritània*, 11 de maig de 2000, par. 108 i 111.

¹³⁴ CmADHP. *Assumpte Senyor Dawda K Jawara c. Gàmbia*, 11 de maig de 2000, par. 68.

¹³⁵ CmADHP, *Assumpte Internacional PEN i altres, supra nota 153*, par. 110.

Caracterització del dret a la llibertat d'associació en el SADHP

- És un dret de tot individu, sempre que compleixi amb la llei.
- Ningú no pot ser obligat a formar part d'una associació ni a unir-se amb algun individu determinat¹³⁶.
- És un dret individual i col·lectiu que permet a les persones unir-se per perseguir i promoure interessos col·lectius en grups, com¹³⁷:
 - ONG.
 - Partits polítics, sense estar obligat a associar-se abans de buscar llocs col·lectius¹³⁸.
 - Sindicats.
- Comprèn el dret a formar i unir-se lliurement a associacions¹³⁹.
- Protegeix, entre altres coses¹⁴⁰:
 - L'expressió.
 - La crítica de l'acció estatal.
 - La promoció dels drets de les comunitats discriminades, marginades i socialment vulnerables, inclosos els drets de les dones i els infants.
 - Totes les altres conductes permeses en vista de les normes regionals i internacionals de drets humans.
- El registre es registrarà per una notificació en lloc d'un règim d'autorització, de manera que es presumeixi un Estat legal en rebre la notificació¹⁴¹.
- La regulació de l'exercici del dret a la llibertat d'associació ha de ser coherent amb les obligacions dels Estats, en virtut de la Carta Africana de Drets Humans i dels Pobles¹⁴².
- Sempre hi ha d'haver una capacitat general perquè els ciutadans s'uneixin en associacions per assolir diverses finalitats, sense la interferència de l'Estat¹⁴³.

¹³⁶ Cort Africana de Drets Humans i dels Pobles (CoADHP). *Assumpte Christopher R. Mtikila c. República Unida de Tanzània*, 14 de juny de 2013, par. 113.

¹³⁷ CmADHP. *Assumpte Monim Elgak, Osman Hummeida i Amir Suliman (representat per la Federació Internacional de Drets Humans i l'Organització Mundial contra la Tortura) c. Sudan*, 12 de març de 2014, par. 118.

¹³⁸ CoADHP. *Assumpte Christopher R. Mtikila*, supra nota 145, par. 113.

¹³⁹ Ídem.

¹⁴⁰ CmADHP. *Assumpte Internacional PEN i altres*, supra nota 153, par. 107 i 110.

¹⁴¹ CmADHP. *Assumpte Monim Elgak, Osman Hummeida i Amir Suliman*, supra nota 157, par. 118.

¹⁴² CmADHP. *Assumpte Senyor Dawda K Jawara*, supra nota 155, par. 68.

¹⁴³ CmADHP. *Assumpte Organització de Llibertats Civils (respecte el Col·legi d'Advocats/des de Nigèria) c. Nigèria*, 22 de març de 1995, par. 15.

Límits i restriccions admissibles a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SADHP

Qualsevol limitació imposada pels Estats ha de ser conforme amb el principi de legalitat, tenir un propòsit públic legítim i ser un mitjà necessari i proporcionat per aconseguir aquest propòsit en el marc d'una societat democràtica, tal com s'entenen aquests principis en vista dels drets humans regionals i internacionals¹⁴⁴.

Qualsevol interferència amb aquest dret ha d'estar establerta per la llei i complir les condicions prescrites en l'article 27 (1) de la Carta, a saber:

- La protecció dels drets i llibertats dels altres.
- La seguretat col·lectiva.
- La moralitat.
- Els interessos col·lectius.

En cap cas, la simple pertinença a una associació ha de prendre's com una causa de càrrecs criminals; a la pràctica, això generalment està vinculat a l'enjudiciament sense fonament per part de les autoritats respecte aquelles associacions que desaproven per raons polítiques¹⁴⁵.

Qualsevol llei sobre associacions ha d'incloure una descripció objectiva que permeti determinar la naturalesa criminal d'un fet o d'una organització¹⁴⁶.

Principals obligacions de l'Estat per a garantir la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SADHP

Per la forma en què estan reconeguts aquests drets en la CADHP, les escasses interpretacions que s'han fet sobre aquests els òrgans de vigilància i les característiques dels casos que han arribat a la seva jurisdicció, són pocs els desenvolupaments específics d'obligacions per als Estats presents en aquest sistema. Únicament, a tall d'exemple, es podrien anomenar les següents, sense significar que aquestes siguin totes les obligacions existents, ja que del contingut de les diverses normes que s'han citat abans, és evident que els Estats tenen obligacions ben clares per complir.

Els Estats hauran de respectar, en la llei i la pràctica, el dret de les associacions a realitzar les seves activitats, sense amenaces, repressions, ingerències, intimidacions ni represàlies de cap mena¹⁴⁷.

¹⁴⁴ CmADHP. *Assumpte Monim Elgak, Osman Hummeida i Amir Suliman*, supra nota 157, par. 116 i 119; CoADHP. *Assumpte Christopher R. Mtikila*, supra nota 145, par. 107.1.

¹⁴⁵ CmADHP. *Assumpte Internacional PEN i altres*, supra nota 153, par. 107 i 110.

¹⁴⁶ CmADHP. *Assumpte Associació Africana de Malawi i altres*, supra nota 154, par. 107.

¹⁴⁷ CmADHP. *Assumpte Aminu c. Nigèria*, 11 de maig de 2000, par. 22 i 23; *Assumpte Huri-Laws c. Nigèria*, 6 de novembre de 2000, par. 47 i 49; *Assumpte Ouko c. Kènia*, 6 de novembre de 2000, par. 29 i 30; *Assumpte Monim Elgak, Osman Hummeida i Amir Suliman*, supra nota 157, par. 116 i 119.

La llibertat d'associació s'enuncia com un dret individual i és, abans de res, un deure per a l'Estat abstenir-se d'interferir amb la lliure formació d'associacions¹⁴⁸.

La decisió de formar o no federacions es farà lliurement pels actors de la societat civil. L'Estat no determinarà per llei, l'existència de federacions regionals o nacionals d'associacions particulars o exclusives¹⁴⁹.

La llei no establirà la pertinença obligatòria de l'Estat a federacions particulars¹⁵⁰.

Els Estats no imposaran sancions penals en el context de les lleis que regeixen les associacions sense finalitat de lucre¹⁵¹.

La responsabilitat no s'imputarà des de les associacions vers els individus i *vice versa*¹⁵².

Els Estats hauran de respectar plenament, en la llei i la pràctica, el dret a la llibertat d'expressió a través del dret de reunió¹⁵³.

Els Estats no imposaran limitacions externes que restringeixin injustificadament el dret a la llibertat de reunió pacífica, com ara limitacions il·lògiques a la llibertat de circulació¹⁵⁴.

Les autoritats públiques disposen de mitjans adequats per dispersar les multituds i els responsables de mantenir l'ordre públic, han d'esforçar-se davant d'aquest tipus d'operacions per a causar els mínims danys i violacions possibles a la integritat física, per a respectar i preservar la vida humana¹⁵⁵.

Els Estats hauran de crear les condicions més favorables per a que existeixin organitzacions de la societat civil i operin dins el marc normatiu.

Els Estats hauran de comprometre's a fomentar la participació popular i l'associació amb les organitzacions de la societat civil per tal d'avançar en la governança política, econòmica i social.

Els Estats asseguraran i promouran fermes aliances i diàlegs entre el govern, la societat civil i el sector privat.

¹⁴⁸ CmADHP. *Assumpte Organització de Llibertats Cívils*, supra nota 162, par. 15.

¹⁴⁹ *Ibidem*, par. 14 i 16.

¹⁵⁰ *Ibidem*

¹⁵¹ CmADHP. *Assumpte Associació Africana de Malawi i altres*, supra nota 154, par. 106 i 107.

¹⁵² CmADHP. *Assumpte Internacional PEN i altres*, supra nota 153, par. 108.

¹⁵³ CmADHP. *Assumpte Iniciativa Egípcia pels Drets Personals i INTERDRETS c. Egipte*, 12 d'octubre de 2013, par. 239 i 256.

¹⁵⁴ CmADHP. *Assumpte Oficines Legals de Ghazi Suleiman c. Sudan*, 29 de maig de 2003, par. 57.

¹⁵⁵ CmADHP. *Assumpte Moviment Burkinabé pels Drets Humans i dels Pobles c. Burkina Faso*, 7 de maig de 2001, par. 43.

El govern ha d'abstenir-se d'interferir amb la capacitat dels ciutadans per unir-se a associacions, o amuntegar associacions amb representants del govern i després atorgar a aquests organismes amplis poders discrecionals en un esforç per controlar l'espai de la societat civil¹⁵⁶.

Les autoritats tenen l'obligació de protegir i promoure la realització de reunions pacífiques¹⁵⁷.

Òrgans responsables de vigilar el compliment i respecte del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SADHP

Els Estats part, per mitjà dels seus diversos òrgans i autoritats, són els principals obligats a complir amb el contingut de la Carta (i altres normes africanes). En cas que incompleixin les seves obligacions, aquesta situació es pot denunciar davant:

La Comissió Africana de Drets Humans i dels Pobles (CmADHP)

Amb seu a Banjul, Gàmbia

La Cort Africana de Drets Humans i dels Pobles (CoADHP)

Amb seu a Arusha, Tanzània

Pel que fa al dret reconegut en la Carta Africana sobre els Drets i el Benestar de l'Infant, l'òrgan amb facultats per a tramitar les denúncies individuals és el **Comitè Africà d'Experts sobre els Drets i el Benestar de l'Infant**. Amb seu a Etiòpia.

Requisits i procediments per a denunciar violacions de la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SADHP

Qualsevol persona pot presentar una petició per a denunciar un cas en el que s'hagi vulnerat la llibertat de reunió pacífica i d'associació. No obstant això, és necessari distingir qui ho pot fer directament davant la Comissió i qui davant la Cort.

Contràriament al que ocorre en el sistema interamericà, no tota causa que pretengui arribar davant la Cort Africana ha de passar prèviament per la Comissió, de manera que en molts casos existeixen dues vies possibles. Quins casos es poden presentar directament a la Comissió i quins davant la Cort, això depèn en gran mesura de dos factors especialment rellevants: i) de qui presenta la denúncia, i ii) si l'Estat a denunciar ha reconegut la competència de la Cort.

¹⁵⁶ CmADHP. *Assumpte Organització de Llibertats Cívils*, supra nota 162, par. 14 i 16.

¹⁵⁷ CmADHP. *Assumpte Oficines Legals de Ghazi Suleiman*, supra nota 173, par. 56.

A. Comissió Africana de Drets Humans i dels Pobles

Denúncies de particulars

Davant la Comissió, qualsevol persona o Estat pot presentar una denúncia, només cal que l'Estat a denunciar sigui part de la Carta Africana.

El tràmit de peticions presentades davant la Comissió Africana en el qual s'hi allegui una violació a la llibertat de reunió pacífica i d'associació, segueix els procediments establerts en la Carta Africana (article 55 i les regles 102-120 del Reglament de la Comissió). Les fases principals són les següents:

- Registre de la comunicació o denúncia.
- Embargament o anàlisi preliminar.
- Admissibilitat (o inadmissibilitat) d'una comunicació.
- Consideració sobre els mèrits del cas (anàlisi de fons).
- Recomanacions (o decisions) de la Comissió.
- Seguiment de les recomanacions de la Comissió.

Per a fer arribar una petició a la Comissió Africana de Drets Humans i dels Pobles, s'ha de presentar mínimament el següent:

- Indicar el nom de qui la presenta o de la presumpta/es víctima/es, encara que es vulgui romandre en l'anonimat (cal exposar si s'està actuant en nom seu).
- Assenyalar en la comunicació qualsevol altra informació personal rellevant de la presumpta/es víctima/es, com és l'edat, nacionalitat, ocupació i/o professió, domicili, telèfon, correu electrònic i qualsevol altra dada que es consideri rellevant per a la seva identificació.
- La comunicació no ha d'estar escrita en un llenguatge ofensiu contra l'Estat o la UA.
- La comunicació no s'ha de fonamentar exclusivament en notícies dels mitjans de comunicació.
- Establir l'Estat acusat de la violació (assegurar-se que es tracta d'un Estat part de la Carta Africana).
- Relatar els fets que constitueixen la presumpta violació de la llibertat de reunió pacífica i d'associació (explicar tan detalladament com sigui possible el que va succeir, especificar lloc, moment i la data de la infracció).
- Indicar la urgència del cas (és una qüestió que podria causar la pèrdua de la vida/es o lesions corporals greus si no s'atén immediatament?).

- Indicar la naturalesa del cas i per què es creu que requereix una acció immediata de la Comissió.
- Expressar les disposicions de la Carta presumptament violades (si no s'està segur dels articles específics, és millor no citar-les).
- Informar dels noms i càrrecs de les autoritats governamentals que van cometre la violació (si es tracta d'una institució governamental, nom de la institució, així com el de la persona titular).
- Manifestar si existeixen testimonis de la violació (incloure les adreces i, si és possible, els seus números de telèfon).
- Enviar, juntament amb la comunicació, les proves documentals de la violació junt amb la comunicació (adjuntar per exemple, cartes, documents legals, fotos, autòpsies, enregistraments, etc. per presentar prova de la violació).
- Detallar els recursos legals interns que s'han fet valer (també indicar, per exemple, els tribunals en els què s'ha presentat, i adjuntar còpies de les sentències judicials, els escrits d'*habeas corpus*, etc.).
- Presentar-la dins d'un període raonable des del moment en què s'esgoten els recursos interns.
- Informar si s'ha presentat a una altra instància internacional (indicar si el litigi ja està conclòs o està sent conegut per un altre organisme internacional de drets humans i especificar l'etapa a la qual ha arribat el procés).

B. Cort Africana de Drets Humans i dels Pobles

Denúncia

A diferència de la Comissió, davant la Cort només hi ha cinc subjectes que es troben expressament legitimats per a presentar denúncies però això, en principi, no implica que cap d'ells pugui interposar peticions o denúncies a títol individual d'una persona, malgrat es pugui fer per aquells que sí estan legitimats o en el supòsit que l'Estat així ho hagi autoritzat, en reconèixer la competència de la Cort.

En conseqüència, **poden presentar un cas davant la Cort Africana:**

- La Comissió Africana.
- L'Estat part que hagi presentat una sol·licitud a la CmADHP.
- L'Estat part contra el que s'hagi presentat una denúncia a la CmADHP.
- L'Estat part en què el ciutadà és víctima de la violació d'un dret humà.
- Una organització intergovernamental africana.

- Una organització no governamental que disposi d'estatut d'observador davant la Comissió, si l'Estat ha acceptat aquesta possibilitat, en reconèixer la competència de la Cort.
- Un individu, si l'Estat ha acceptat aquesta possibilitat, en reconèixer la competència de la Cort.

Per a presentar una denúncia, s'han de complir com a mínim els següents requisits:

- Indicar el nom de l'individu, organització o Estat que la presenta.
- Assenyalar el representant legal i/o la persona que actua en nom del o dels sol·licitants.
- Establir l'Estat/s contra el/s que es presenta la denúncia (Estat/s que ha/han ratificat el Protocol a la Carta Africana sobre els Drets Humans i dels Pobles sobre l'establiment d'una Cort Africana de Drets Humans i dels Pobles. Si la sol·licitud és d'un individu o organització no governamental, aquest Estat hauria d'haver fet una declaració de conformitat amb l'article 34 (6) del Protocol de la Cort amb el qual accepta la competència de la Cort per rebre les sol·licituds).
- Un resum dels fets (explicar què va succeir en concret, especificar el lloc, la data (cronològicament) i les circumstàncies en què van ocórrer les presumptes violacions, incloses les agències o institucions estatals que suposadament van estar involucrades.
- Si hi ha documents o proves que demostrin el que va succeir, s'han d'incloure.
- Informar de l'esgotament dels recursos interns (assenyalar totes les queixes que s'han presentat davant els tribunals nacionals, proporcionar un resum de tots els procediments davant d'aquests i indicar si existeix algun procés pendent.)
- Declaració de la/les presumpta/es violació/s (indicar els drets humans presumptament violats d'acord amb instruments com la constitució nacional, la Carta Africana de Drets Humans i dels Pobles, la Carta Africana sobre els Drets i el Benestar de l'Infant i d'altres pertinents als drets humans).
- Establir què es demana a la Cort (Què és el que es vol que el Tribunal faci per ell/a o ells/es? S'hi poden demanar mesures cautelars, esmenes, etc.?).
- Informar si s'ha iniciat un altre procediment internacional sobre els mateixos fets (si és el cas, informar l'òrgan i la fase en què es troba).
- Una llista dels documents que seran aportats com a evidència o prova (els/les sol·licitants poden presentar proves addicionals en qualsevol moment abans del tancament de les al·legacions. Després de la seva finalització, han de sol·licitar un permís per a presentar aquesta evidència d'acord amb la Regla 50 de les Regles).
- Indicar l'idioma escollit per a les comunicacions (àrab, anglès, francès, portuguès o qualsevol altre).
- Annexar un resum de la sol·licitud, de no més de tres pàgines, que cobreixi els punts principals dels números 1 al 7 anteriors.

Durada del procediment en els casos de violació del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació davant els òrgans del SADHP Africà, des de la presentació de la petició fins a la seva resolució final

De conformitat amb l'article 27 del Reglament de la Cort, el procediment que s'interposi davant seu es pot realitzar per escrit i, si és necessari, de forma verbal. El procediment escrit consistirà en comunicar a la Cort, les parts, com també a la Comissió, segons correspongui, les sol·licituds, declaracions, defenses i observacions, i de respostes, en el seu cas, així com tots els documents i documents de suport o còpies certificades dels mateixos. Per la seva part, el procediment verbal davant la Cort consistirà en una audiència dels representants de les parts, testimonis, experts o d'altres persones que el tribunal decideixi que ha d'escoltar.

Respecte a alguns dels casos o situacions que es podrien portar davant la CoADHP, a tall d'exemple es podrien citar:

- La detenció, discriminació, les amenaces o ús de la violència i de la repressió, fins i tot la persecució i la intimidació, contra aquelles persones que miren d'exercir o de promoure el seu dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació, inclosos els professionals de l'àmbit de la informació.
- Activitats en els partits polítics d'oposició i dels activistes sindicals, ja sigui com a grup o particulars.
- Intromissions indegudes a la llibertat de reunió pacífica i d'associació per part de qualsevol autoritat o ens estatal.

Durada del procediment en els casos de violació del dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació davant els òrgans del SADHP Africà, des de la presentació de la petició fins a la seva resolució final

83

Comissió Africana de Drets Humans i dels Pobles

Temps mínim	Temps màxim	Mitjana
1 any	9 anys i 1 mes	4 anys i 2 mesos

Cort Africana de Drets Humans i dels Pobles

Temps mínim	Temps màxim	Mitjana
1 any i 5 mesos	2 anys i 3 mesos	1 any i 11 mesos

Jurisprudència rellevant de la Cort i Comissió Africana de Drets Humans i dels Pobles sobre el dret a la llibertat de reunió pacífica i d'associació

Cort Africana de Drets Humans i dels Pobles

Cas	País	Data de la sentència de fons
Lohé Issa Konaté	Burkina Faso	3 juny 2016
Norbert Zongo	Burkina Faso	28 març de 2014
Reverant Mitikila	República Unida de Tanzània	14 juny 2013

Comissió Africana de Drets Humans i dels Pobles

Cas	País	Data de la sentència de fons
Monim Elgak, Osman Hummeida i Amir Suliman (representat per la Federació Internacional de Drets Humans i l'Organització Mundial contra la Tortura)	Sudan	12 març 2014
Oficines legals de Ghazi Suleiman	Sudan	29 maig 2003
Moviment Burkinabé pels Drets Humans i dels Pobles	Burkina Faso	7 maig 2001
John D. Ouko	Kènia	6 novembre 2000
Huri - Laws	Nigèria	6 novembre 2000

Kazeem Aminu	Nigèria	11 maig 2000
Dawda K Jawara	Gàmbia	11 maig 2000
Associació Africana de Malawi i altres	Mauritània	11 maig 2000
Amnistia Internacional, Comitè Loosli Bachelard, Comitè d'Advocats/des pels Drets Humans, Associació de membres de la Conferència Episcopal de l'Àfrica de l'Est	Sudan	15 novembre 1999
International PEN, Projecte de Drets Constitucionals, en nom de Ken Saro-Wira i Organització de Llibertats Civils	Nigèria	31 octubre 1998
Organització de Llibertats Civils (respecte el Col·legi d'Advocats/des de Nigèria)	Nigèria	22 març 1995

Altres mecanismes rellevants per a la protecció de la llibertat de reunió pacífica i d'associació en el SADHP

A més dels casos o peticions individuals que en essència s'han analitzat anteriorment, en el marc del Sistema Africà de Drets Humans i dels Pobles també és possible posar en coneixement de la Comissió Africana les situacions de violacions de la llibertat de reunió pacífica i d'associació en un país, per mitjà d'altres funcions que té al seu càrrec. Així, se li podrien donar a conèixer mitjançant:

Informes alternatius als informes periòdics

Els Estats part de la Carta han de presentar cada dos anys, un informe sobre les mesures legislatives o qualsevol altra que hagi adoptat, per tal de fer efectius els drets i llibertats reconeguts i garantits per la Carta. De forma paral·lela, des de la societat civil és possible fer-hi arribar la informació que es consideri rellevant i que permeti contrastar la informació oficial que se li entrega a la CmADHP.

Visites *in situ*

La Comissió pot realitzar dos tipus de visites o missions: i) de promoció i ii) de protecció. En relació amb aquesta darrera categoria també hi ha dos tipus, una per a ocupar-se de causes concretes i l'altra per una situació més àmplia que estigui succeint en el país que es visita. Durant aquestes visites, des de la societat civil es poden plantejar reunions amb la CmAD-HP o trametre-hi informació per tal que el seu informe reculli les situacions que interessa destacar.

A més d'aquests mecanismes, pel reconeixement i la importància que es dona a aquests drets a la *Carta Africana sobre els Drets i el benestar de l'Infant* (article 8), es pot fer arribar la informació que es consideri rellevant al **Comitè Africà d'Experts sobre els Drets i el Benestar de l'Infant**, tant per mitjà de casos individuals com informació genèrica en el compliment del seu manda.

Finalment, és important tenir present el contingut de dos documents: **Directrius sobre la llibertat d'associació i reunió a l'Àfrica** i **Directrius pel control policial de les reunions que realitzen els funcionaris encarregats de fer complir la llei a l'Àfrica**. Malgrat no ser documents aprovats pels Estats i que, per tant, no disposen d'una força jurídica especial, sí que recullen algunes idees i aspectes que van més enllà dels continguts normatius i jurisprudencials que aquí s'han destacat i que, com s'ha observat, són limitats en el seu abast. De manera que aquests documents són unes eines útils per a la protecció de la llibertat de reunió i el dret d'associació a l'Àfrica.

Conclusions generals

L'anàlisi individualitzada de cada sistema internacional de protecció dels drets humans, això es, els tres sistemes regionals i l'universal, ens permet identificar de millor forma què és el que cada regió del món ha aportat o el nivell de desenvolupament en què es troben els drets a la llibertat de reunió pacífica i llibertat d'associació però, no només per la forma en què es reconeix el dret en els tractats que integren cada sistema, sinó també per les interpretacions que s'han fet d'aquests i pel tipus de casos que han estat denunciats.

Així, de tot el que s'ha analitzat i descrit en aquesta guia es podrien establir com a conclusions generals, les següents:

- Els drets a la llibertat de reunió pacífica i llibertat d'associació estan reconeguts en la majoria de les normes internacionals de drets humans com a drets independents, però només en el *sistema europeu* en la *Declaració Universal dels Drets Humans* es reconeixen de manera conjunta; tot i que ocorre el mateix amb altres normes d'altres sistemes regionals i universal, quan ambdós drets es reconeixen a grups específics, això és, se'ls reconeix de manera conjunta, establint-los els mateixos límits i abast.
- El desenvolupament jurisprudencial i els criteris interpretatius són escassos en tots els sistemes que han estat analitzats. El sistema amb més desenvolupaments en aquest àmbit és el *sistema europeu*, encara que com també ocorre en el *sistema interamericà*, que té un menor nombre de casos analitzats, no s'han desenvolupat tots els àmbits d'ambdós drets, sinó que només s'han establert els seus marcs generals, els àmbits més freqüents i els aspectes bàsics de les restriccions que se'ls poden imposar. Els desenvolupaments són tan pocs en el *sistema africà*, que el Tribunal tot just s'ha pronunciat en tres casos al respecte. En el *sistema universal*, fins ara no existeixen observacions generals, malgrat s'espera que properament se n'aprovi una relacionada amb el dret a la llibertat de reunió pacífica.
- La vinculació del dret a la llibertat de reunió pacífica i llibertat d'associació amb la *llibertat d'expressió* destaca en tots els sistemes regionals, amb especial èmfasi en l'exercici del dret de reunió, però sense perdre la importància que té en molts casos respecte l'exercici d'aquells drets, la llibertat d'associació com a vehicle per fer reclams, reivindicacions i expressions de collectius organitzats per atendre una finalitat o objectiu específic.
- La *llibertat sindical* es mostra en tots els sistemes com l'exemple més constant en el temps de l'exercici conjunt de la llibertat de reunió pacífica i llibertat d'associació, tot i que aquest dret i les

seves especificitats en molts casos es reconeix com a part dels drets econòmics, socials i culturals, però no en els drets civils i polítics, dins dels drets de reunió o associació.

- En el *sistema universal*, per ara, s'ha posat especial atenció a la necessitat de distingir entre el dret que té cada persona que assisteix a una reunió i que forma part d'una associació, i els drets que com a grup, organitzat o no, es tenen, així com els àmbits i finalitats amb els que es poden exercir ambdós drets en una societat democràtica.
- El *sistema europeu*, el qual ha tingut l'oportunitat d'analitzar més causes, ha realitzat desenvolupaments importants pel que fa a les intencions violentes, el tipus de reunions que es poden produir i els procediments d'autorització admissibles, però no només pel dret de reunió, sinó per a l'exercici del dret d'associació, i també pels elements importants de la llibertat sindical i altres formes associatives que es poden desenvolupar en el marc del Conveni Europeu de Drets Humans.
- En el *sistema interamericà* es podrien destacar com a notes distintives pròpies només desenvolupament relatiu a llocs i espais sagrats per a l'exercici de la llibertat de reunió pacífica i llibertat d'associació de pobles Indígenes, que inclou la distinció entre comunitat i associació, com l'èmfasi respecte les associacions orientades a la vigilància, denúncia i promoció dels drets humans que s'han ressentit d'afectacions en aquesta regió. No es pot deixar de banda la importància que té la llibertat sindical i, normativament, la força que té la possibilitat de privar del dret d'associació a membres de les forces armades i la policia, per evidents raons històriques ocorregudes en aquell continent.
- El *sistema africà* és el que té menys desenvolupaments quant al dret de reunió pacífica, i són més considerables les seves contribucions en el dret d'associació, tant en matèria de participació política com d'organitzacions per a la defensa de drets; per la qual cosa, les autoritzacions prèvies i registres són els aspectes que més presents es troben, juntament amb les restriccions que poden ser aplicades en relació amb ambdós drets.
- Els drets a la llibertat de reunió pacífica i d'associació han estat reconeguts en tots els sistemes internacionals de protecció de drets humans com elements essencials per a la construcció i consolidació de societats democràtiques, així com per l'enfortiment de l'estat de dret i l'efectiu exercici d'altres drets humans.

